

Pathology of the effects of mysticism and emerging spirituality in cyberspace on youth culture

*Mohammad Hassan Mehri, PhD in Business Administration, Tehran, Iran, (Corresponding author),
Email: mh.mehri40@gmail.com.*

Abstract

Introduction: The innate human inclination towards the divine and the worship of a higher power is a universal characteristic found in all human beings and shared by all divine religions. Disillusioned by the materialism of modernity, contemporary humans have turned inward, seeking spiritual fulfillment, mysticism, and divine perfection. The transition from static, traditional societies to dynamic, modern ones is accelerating rapidly. Traditional methods of religious proselytization have been transformed by religious authorities, and amidst the turbulence of modern society, we have witnessed the emergence of mystical and spiritual movements. These movements have quickly leveraged the power of digital platforms to transcend borders, penetrate cultures, and shape national identities. A significant portion of today's youth has broken free from traditional religious indoctrination and is instead influenced by the cultural and religious teachings disseminated through digital spaces. The digital realm facilitates communication and cultural penetration, especially among young people, and if not properly managed, it poses significant threats and challenges to the adolescent and youth population. Global policymakers and leaders have converged on the notion that cyberspace and social media are powerful tools capable of exerting widespread influence over the masses. Their strategy is to maximize the potential of these platforms to advance national and global interests for the purpose of global governance. Given the cultural shifts of the modern era, some argue that a nation's boundaries now extend to the minds of its individual citizens. Consequently, neglecting the intellectual development of the populace, especially youth who represent the future, is tantamount to neglecting ideological and cultural frontiers and, by extension, jeopardizing the management of youth and national culture. This study investigates emerging mystical and spiritual movements in cyberspace and their impact on youth culture. A qualitative research approach, employing a library-based, analytical-descriptive methodology, was adopted for this inquiry. Research findings identify the opportunities presented by cyberspace for emerging mystical and spiritual movements in terms of interaction, communication, and cultural management, as well as the threats posed by these movements in the religious, social, and cultural domains. The study's results can be categorized into the opportunities and challenges associated with this phenomenon within the country.

Conclusion: Opportunities in the field of interaction and communication: Rapid and timely information dissemination, time and location independence, transna-

tional and global communication, up-to-date and accessible information, creation of secure and covert communication for activists, diverse communication aligned with youth interests, and the ability to form virtual groups and communities.

Opportunities in the field of cultural management: User-generated content tailored to youth, centralized management and guidance of groups and associations, comprehensive awareness of subcultures and cultures, diverse virtual content services oriented towards youth, strengthening intercultural and interfaith communication, creating virtual spiritual and religious platforms, sharing content, interests, and viewpoints, the potential to change societal and youth beliefs and traditional beliefs, and the ability to create challenging content against ethics and values.

Challenges in the field of religion and religious proselytizing: The possibility of creating doubts about religious matters, the propagation of distorted and falsified religious and moral doubts, questioning and undermining Shia Islam, extremist and deviant religious practices, replacing authentic religions with false mysticism, undermining adherence to the country's religious and moral values, undermining the traditional beliefs of society and youth in religious matters, and creating challenges against national principles and behaviors.

Challenges in the Socio-Cultural Realm; Gradual shifts in worldview and national identity, non-halal social relationships, individual detachment from the real community, the formation of virtual and deviant identities, disruption of family relationships and interactions, changes and transformations of values towards Westernization, changes in attitudes, behaviors, and lifestyles, imbalance of senses and decision-making conditions, transformation of perception and understanding of social and cultural phenomena, challenges in parental control of children, increased participation in challenging processes, de-identification and demotivation of the younger generation, promotion of free living, cohabitation, and the promotion of separation in families, de-identification and demotivation of the younger generation, and so on.

Furthermore, suggestions in three areas of strengthening youth culture, national identity, and managing mystical and spiritual movements have been summarized and presented for strategic management of the diagnosis and combined effects of negative opportunities and positive threats that have impacted youth culture and national identity.

Keywords

Emerging Movements, Youth, Cyberspace, Mysticism and Spirituality.

آسیب‌شناسی تأثیرات عرفان‌ها و معنویت‌های نوظهور در فضای مجازی بر فرهنگ جوانان

محمدحسن مهری^۱

چکیده

تئوری جهانی‌سازی و دهکده جهانی با زیرساخت فضای مجازی، موجب تحولات بنیادی و محتوایی در سطوح خرد و کلان، فرهنگ جوامع و زندگی جوانان جهان شده است. گذار از جامعه ایستا و سنتی به سوی جامعه‌ای پویا و مدرنیته با سرعت بیشتری انجام می‌شود. روش‌های سنتی تبلیغ در حوزه دینی توسط مراجع مرتبط دگرگون شده و در این گرداب و تلاطم جامعه مدرنیته، شاهد ظهور جنبش‌های عرفانی و معنوی هستیم که توانستند در مدت کوتاهی با استفاده از توانمندی فضای مجازی مرزها را شکسته و به راحتی وارد کشورها و فرهنگ ملت‌ها شوند و هویت آن‌ها را تحت تأثیر محتوایی قرار دهند. بخشی از نسل جوان عصر حاضر از فرایند تبلیغی دینی سنتی رها شده و تحت تأثیرات فرهنگی و تعلیمات دینی فضای مجازی رشد می‌نماید. فضای مجازی امکان برقراری ارتباط و نفوذ به فرهنگ جوانان را مهیاتر نموده و اگر صحیح مدیریت نشود، دارای مشکلات و تهدیدات اثرگذار برای نسل جوان خواهد بود. هدف تحقیق آسیب‌شناسی، تأثیرات عرفان‌ها و معنویت‌های نوظهور در فضای مجازی بر فرهنگ جوانان است. این پژوهش از روش کیفی، کتابخانه‌ای و شیوه تحلیلی - توصیفی استفاده کرده است. نتیجه پژوهش نشان داد، فرصت‌های فضای مجازی برای فعالیت‌های عرفان‌ها و معنویت‌های نوظهور در هیجده مورد و تهدیدات ناشی از فعالیت آن‌ها در فضای مجازی در ۲۴ مورد احصاء و تأثیرات ترکیبی فرصت‌های سلبی و تهدیدات ایجابی که علیه فرهنگ جوانان و ملی تأثیرگذار بوده، آسیب‌شناسی و جمع‌بندی شده و در سه محور تقویت فرهنگ جوانان، هویت ملی و مدیریت جنبش‌های عرفانی و معنوی پیشنهادهایی اجرایی ارائه شد.

واژگان کلیدی

جنبش‌های نوظهور، جوانان، فضای مجازی، عرفان و معنویت.

مقدمه و بیان مسئله

در آفرینش بشری و فطرت همه انسان‌ها، خداجویی و میل به پرستش الهی وجود داشته و اعتقاد به خدا و جوه مشترک همه ادیان الهی بوده است. انسان‌های امروزی، مایوس از مادی‌گرایی مدرنیته، به فطرت خود برگشته و به دنبال کمال‌گرایی، عرفان و معنویات الهی روی آورده است. این گرایش در واقع تقلایی برای فرار از فضای عاری از معنویت عصر مدرنیته است. متأسفانه این موضوع از دیدگاه فرصت‌طلبان حاکمان مدیریت جهانی دور نمانده است و آن‌ها با به‌کارگیری روش‌های گوناگون تلاش دارند از نیاز معنوی انسان‌ها جهت تحقق اهداف سودجویانه خود با ارائه عرفان‌های کاذب و معنویت‌های منحرف‌شده استفاده کنند. با گسترش روزافزون فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات و سهولت دسترسی به فضای مجازی امکان برقراری ارتباط و نفوذ به اذهان مردم خصوصاً نسل جوان بیش‌ازپیش مهیتر شده و فضای مجازی دارای فرصت فوق‌العاده زیادی برای فعالیت‌های جنبش‌های نوظهور بوده و مشکلات و تهدیدات آن منحصر به فرد است. فضای مجازی موجب تحولات و نوآوری‌های شگرفی در تمام سطوح خرد و کلان زندگی جوانان سرتاسر جهان شده است. در کشورهای درحال توسعه موجب شده تا گذار از جامعه ایستا به سوی جامعه‌ای پویا با سرعت بیشتری انجام شود، در نتیجه کشورهای درحال توسعه در عصر کنونی با تحولات سریع ماهیتی مسائل مرتبط به جامعه نسل جوان مواجه هستند. در این شرایط، چنانچه مسئولان نظام حاکم نتوانند شتاب تحولات را کنترل کنند، سگان مدیریت از دستشان خارج شده که هرج و مرج، بی‌انضباطی، فساد و درنهایت ناامنی به دنبال خواهد داشت. یکی از مهم‌ترین تغییراتی که فضای مجازی در عرصه ملی و بین‌المللی به وجود آورده است، تغییر در مفهوم سبک زندگی، اعتقادات و باورهای دینی شده است. مفهوم فرهنگ جامعه و ارتباط آن با فضای مجازی متحول و موجب شده تا در عصر حاضر مباحث مربوط به مرجع و پاسخ‌گویی در مسائل دینی، مذهبی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بیش از گذشته اهمیت پیدا کند. مراجعه جوانان و مردم جامعه به شخصیت‌های دینی، مذهبی و نخبگان و بزرگان در پاسخ‌دهی به سؤالات، شبهات و... کمرنگ شده و در مقابل حسب تأثیرات فضای مجازی سایت‌ها، وبلاگ‌ها، میکرو وبلاگ‌ها، رسانه‌های اجتماعی، کانال‌ها، گروه‌ها در شبکه‌های اجتماعی و... جایگزین آن‌ها شده و در نتیجه باعث می‌شود، مراجع تأثیرگذار از حوزه شخصیت‌های فیزیکی جامعه به حوزه شخصیت‌های واقعی و غیرواقعی فضای مجازی منتقل شود. ابعاد

فرهنگی شامل ارزش‌ها، آیین‌ها، آداب‌ورسوم، زبان، هنر، خلاقیت، مذهب، دانش و اصول آموزشی و... می‌شود و یک‌به‌یک این ابعاد می‌توانند در بحث مدیریت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، جوانان به‌صورت خرد و کلان و در نهایت مدیریت راهبردی فرهنگی ملی بر اساس چشم‌انداز قانون اساسی و دین رسمی کشور تأثیرگذار باشند. در کشور ایران، مذهب و نگرش مذهبی تنها به‌عنوان یکی از چندین مؤلفه فرهنگی محدود نمی‌شود. مذهب رایج در ایران اسلام و شیعه بنیان‌های اصلی قانون‌گذاری‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و ایدئولوژی نظام حاکم بر این کشور را تشکیل می‌دهد. بدیهی است به‌تناسب این اهمیت هرگونه تهدید و چالشی، حتی احتمالی در زمینه دین اسلام و مذهب شیعه می‌تواند تأثیرات شدیدتر و سنگین‌تری بر ساختارهای مدیریتی این کشور داشته باشد. فرصت‌های عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات باعث شده همه شبهات، رویکردها و اندیشه‌های انباشته‌شده تاریخ درباره اسلام، به‌همراه دیگر فرقه‌ها مانند شیطان‌پرستی، بت‌پرستی، هیچ‌پرستی و... در حال عرضه شود. ازسوی دیگر افراد با سواد دینی نه‌چندان عمیق به جهانی ورود می‌یابند که شبهات هزارساله و هزار فرقه‌ای همزمان به او عرضه می‌شوند، بدون اینکه از ابزار و لوازم کافی جهت رفع شبهه و داوری درباره داشته‌ها و باورهای خویش برخوردار باشند. دسترسی افراد به این دست شبهات، یکی از مهم‌ترین ابعاد فرهنگ بوده و مذهب و نگرش مذهبی جوانان را در معرض نفوذ و چالش‌های احتمالی قرار می‌دهد. این موضوع از دستاوردهای مربوط به پدیده جهانی شدن است. جهانی شدن را می‌توان همچون جریان اصلی در نظر گرفت که به انحاء مختلفی بر این پارامترها تأثیر گذاشته تا حدی که آن‌ها را به موضوعاتی قابل تأمل و بررسی تبدیل ساخته است. جهانی شدن یعنی نفوذپذیر شدن، شفاف‌تر شدن در مرزها و با متراکم شدن ملت‌ها و حرکت به سمت یک نظم و ارتباط یکپارچه جهانی (هلد، ۱۳۸۲). جهانی شدن، زنجیره‌ای از دگرگونی‌ها که عرصه‌های گوناگون فرهنگ، سیاست و اقتصاد کشورهای جهان را در بر گرفته و روابط متنوع و متقابلی میان واحدهای مستقل ملی برقرار ساخته است و احتمال دارد در نهایت به ایجاد یک نظام واحد جهانی بینجامد (مالک، ۱۳۸۲: ۱۴). پدیده جهانی شدن، همان‌گونه که از نام آن برداشت می‌شود، در یک منطقه خاص روی نمی‌دهد، بلکه تمام جغرافیای مدنی موجود در این کره خاکی را شامل می‌شود. گسترش فزاینده فناوری‌های نوین ارتباطی موجب شده تا پدیده جهانی شدن ریزترین لایه‌های زندگی بشر «سبک زندگی» را تحت تأثیر قرار دهد. یکی از عواملی که شناخت کارکردهای فضای مجازی یا همان محیط

سایبر را برای ما حائز اهمیت می‌سازد، روند جهانی شدن^۱ است. فضای مجازی از طریق شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، سایت‌های خبری و... مسیری هموار جهت انتقال و ترویج اطلاعات گوناگونی را محیا کرده است. از این رو می‌توان گفت فضای مجازی زیرساخت و مهم‌ترین عامل در تسریع روند جهانی شدن خصوصاً در حوزه فرهنگی، سیاسی و اجتماعی به شمار می‌رود.

سوالات تحقیق

سؤال اصلی: جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور عرفانی و معنوی با استفاده از فرصت‌ها و چالش‌های فضای مجازی چه تهدیدات و آسیب‌هایی را علیه فرهنگ جوانان ایجاد می‌نماید؟

سوالات فرعی:

۱. فضای مجازی در حوزه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور عرفانی و معنوی، دارای چه فرصت‌هایی در حوزه تعاملات و ارتباطات جوانان و جامعه است؟
۲. فضای مجازی در حوزه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور عرفانی و معنوی، دارای چه فرصت‌هایی در حوزه مدیریت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جوانان است؟
۳. فضای مجازی در زمینه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور عرفانی و معنوی، چه چالش‌هایی را در حوزه مذهبی و دینی در جامعه جوانان و فرهنگ ملی به وجود آورده است؟
۴. فضای مجازی در زمینه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور عرفانی و معنوی، چه چالش‌هایی را در حوزه اجتماعی و فرهنگی در جامعه جوانان و فرهنگ ملی به وجود آورده است؟

چارچوب مفهومی

پیشینه پژوهش

اصطلاح جنبش‌های دینی - معنوی نوین^۲ از دهه ۷۰ میلادی به بعد در ادبیات جامعه‌شناسی دین در مقابل اصطلاح فرقه که دارای بار منفی بود، مطرح شد. این

1. Globalization

2. New Religious Movement (NRM)

اصطلاح به جریان‌هایی اشاره داشت که در پی اعتراض به مدرنیته و در پاسخ به کاستی‌های آن (خلاء معنا، فردگرایی و زوال انسجام اجتماعی، تک‌الگویی، ماتریالیسم، عقلانیت ابزاری و...) ایجاد شدند. ظهور این اعتراضات خبر از بازگشت امر دینی می‌داد، بازگشتی که نه به معنای باز آمدن دین، بلکه اشکال مشخصی بود که دین و دینداری در جامعه مدرن یافته بود (ویلسون و کرسول، ۱۳۷۸: ۳۶). با توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات و شکل‌گیری شبکه جهانی اینترنت، فضای مجازی و رسانه‌های اجتماعی نوین، انقلابی در ارتباطات مردم در حوزه‌های مختلف شکل گرفت و جنبش‌های دینی و معنوی نوین با استفاده از این بسترها فعالیت‌هایشان را گسترده‌تر نموده و حسب تأثیرگذاری آن‌ها و چالش‌های ایجاد در جامعه در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و لزوم شناخت بهتر و انجام سیاست‌گذاری‌های مطلوب در حوزه نسل نوجوان و جوانان جامعه به یکی از محورهای اصلی مورد تحقیق و پژوهش در مراکز علمی و پژوهشی قرار گرفته است و نتایج بخشی از تحقیقات، مقالات و پژوهش‌های علمی منتشرشده، جمع‌بندی و ارائه شده است.

مریم پسنده (۱۳۸۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی راهکارهای مقابله با گرایش به عرفان‌های نوظهور و گسترش آن‌ها در ایران» مهم‌ترین برنامه‌های مقابله‌ای را برنامه‌های دینی و اعتقادی دانستند و اقدامات فرهنگی، برنامه‌های آموزشی، اقدامات امنیتی و فعالیت‌های اجتماعی را به ترتیب در اولویت‌های بعدی اهمیت قرار داده‌اند و بهترین راه مقابله با گسترش عرفان‌های نوظهور در ایران برجسته‌سازی برتری‌های اسلام نسبت به عرفان‌های کاذب و معرفی زیبایی‌های موجود در این دین مبین است تا وعده‌های دروغین مبلغان، بانیان و متولیان این عرفان‌ها نتواند جایگزین این زیبایی‌ها شود.

بهزاد حمیدیه (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «جنبش‌های نوپدید معنوی: دین یا عرفان؟» نتیجه‌گیری کرده که جنبش‌های نوپدید معنوی، بیشتر به تعریف و خصوصیات دین نزدیکند تا عرفان. توضیح آنکه درونمایه اصلی این جنبش‌ها، معنویت آن‌هم از نوع معنویت نوین است. معنویات نوین اعتقاد و احساساتی عمیق نسبت به روح آدمی و ارزش‌های غیرمادی زندگی انسان است. این نوع معنویت، خود را از دین سنتی مستقل کرده و حتی با آن به رقابت پرداخته است در نتیجه به دو وجه، دین خوانده می‌شود. یکی با تسامح و مجاز؛ چراکه همچون دین سنتی، به ارضای نیازهای دینی انسان‌ها پرداخته است و دیگری به جهت اینکه کمابیش بر اجزای ذاتی و عرضی مفهوم دین

مشمول است.

خالصی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «چالش‌ها، فرصت‌ها و اثرات سیاسی فضای مجازی در نظام جمهوری اسلامی ایران» تأکید داشته که گسترش استفاده بی‌حد و حصر از رسانه‌های جدید موجب گسست فرهنگی و تقدس‌زدایی از ارزش‌های دینی و ملی و میراث فرهنگی به جامعه ایرانی می‌شود. به هر میزان که دچار کم‌کاری شویم یا ورود و حضور پررنگ در فضای مجازی را جدی نگیریم و تعلل و غیبت در صحنه‌ها و زمینه‌ها و بسترهای قابل بهره‌گیری در این فضا داشته باشیم، مطمئناً صدمات جبران‌ناپذیری در آینده در زمینه ارتباطات و تبادل اطلاعات با جهان خارج خواهیم داشت و این فرصت بسیار ارزشمند، با بی‌توجهی ما، تبدیل به تهدیدی برای جهان اسلام خواهد شد.

ایزدی و احمدی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «مؤلفه‌های مؤثر عرفان‌های نوظهور برهویت جامعه» معنویت‌های نوپدید برگرفته از مبانی نظام لیبرال دموکراسی به دنیا، سکولاریزه نمودن معنویت دینی منبعت از انقلاب اسلامی دانسته و به تبیین مؤلفه‌های اثرگذار عرفان‌های نوظهور بر هویت جامعه پرداخته‌اند.

لطیفی و استکی‌ازاد (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «نسبت بین آگاهی و گرایش به عرفان اسلامی در فرایند هویت‌یافتگی» تحلیل نتایج نشان داد که بین سن، گرایش به عرفان حقیقی و آگاهی از عرفان با نمره هویت‌یافتگی؛ همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. میزان گرایش دانشجویان به عرفان حقیقی بیشتر از عرفان‌های کاذب بوده و میزان شناخت دانشجویان پسر از کتاب‌های عرفان حقیقی و کاذب بیشتر از دختران بود. بین میزان گرایش دانشجویان دختر و پسر نسبت به عرفان حقیقی، تفاوت معناداری وجود نداشت.

سخایی و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر فضای مجازی بر امنیت اجتماعی» یافته‌هایی داشته‌اند که بر مبنای نظریه سیستم‌ها (دو سیستم فضای مجازی و امنیت اجتماعی)، نتیجه‌گیری مقاله و پیشنهاد الگوی مفهومی تأثیر فضای مجازی بر امنیت اجتماعی شامل از دو بخش گردیده است. بخش اول سیستم لایه‌های فضای مجازی که به لایه فیزیکی، منطقی، اطلاعات و اجتماعی تقسیم می‌شود و در بخش دوم سیستم امنیت اجتماعی به سه بعد عینی (رفتاری)، ذهنی (شناختی) و ساختاری (نهادی) تقسیم‌بندی شده است. نحوه ارتباط و تأثیرگذاری فضای مجازی بر امنیت اجتماعی به گونه‌ای است که چهار لایه فضای مجازی هرکدام بر ابعاد و مؤلفه‌های امنیت اجتماعی به صورت یک ماتریس چندگانه تأثیر می‌گذارد و پیشنهادهایی از قبیل ساماندهی، یکپارچگی، تمرکز در

مدیریت و تصمیم‌گیری، رصد نظامند تهدیدات و فرصت‌های فضای مجازی، اشاعه اخلاق فضای مجازی و تولید محتوی بومی و فاخر ارائه شده است.

جنبش‌های عرفانی و معنویت‌گرای نوظهور^۱

از جنبش‌ها و گروه‌های معنویت‌گرای معاصر، به گونه‌های مختلف تعبیر می‌شود و برای هر تعبیر، می‌توان توجیه یا توجیهاتی آورد. در متون آکادمیک «مطالعات ادیان» و «جامعه‌شناسی دین» رایج‌ترین و جاقفاده‌ترین این تعابیر «دین» است. از این جنبش‌ها با عنوان جنبش‌های نوپدید دینی یا «ادیان جدید» نام برده می‌شود. این جنبش‌ها به جهت ماهیت «معنویت معاصر» دعوای جایگزینی دین را دارند بر حسب ادعا همه خدمات و نقش‌های دین را متناسب با جهان مدرن ایفا می‌کنند. در نتیجه، گروه‌های معنویت‌گرای نوپدید، هم‌سنخ دین سنتی هستند و به تسامح می‌توان آن‌ها را هم‌سنخ دین خواند. این جنبش‌ها را در ایران «عرفان‌های کاذب» یا «عرفان‌های منهای دین» و مانند آن خوانده‌اند (حمیدیه، ۱۳۹۲: ۲۹-۵۰). عرفان‌ها یا معنویت‌های نوپدید به جریان‌ها، ایده‌ها و افکاری اطلاق می‌شود که به‌منظور پاسخ‌گویی به نیازهای معنوی انسان به وجود می‌آیند، اما به منابع صحیح دینی وابسته نیستند و منابع معتبر معنوی و معرفتی ندارند. برخی از عرفان‌ها نیز اساساً منبع ندارند یا مثل برخی از جریان‌های عرفانی سرخ‌پوستی یا بودایی منبع و حیاتی ندارند. برخی نیز، منبع آن‌ها مغشوش است، مانند جنبش‌های معنوی و عرفانی که از دل یهودیت و مسیحیت بیرون آمده‌اند. برخی از معنویت‌های نوین از منابع صحیحی برخوردار هستند، اما شیوه استفاده و بهره‌برداری‌شان اشتباه است؛ برای مثال از قرآن استفاده می‌کنند؛ اما شیوه بهره‌برداری آن‌ها به گونه‌ای است که مفاهیم آن کتاب را تحریف معنوی می‌کنند (مظاهری، ۱۳۹۰: ۱۷۳-۲۰۴). کاهش قدرت دولت‌ها، ارائه پاسخ ملموس و آنی به پرسش‌های فلسفی انسان مدرن، رفاه‌طلبی و مصرفی شدن دین از جمله عوامل پیدایش عرفان‌های نوظهور است. مدرنیته، برجسته‌ترین علتی است که زمینه‌گرایی به جنبش‌های معنوی نوظهور را فراهم آورده است. تسلط مدرنیته بر جامعه مسائلی به همراه داشت که موجب شد انسان‌ها نسبت به جامعه، دولت‌ها، نهادها و روندهای رسمی دین، جهت پاسخ‌گویی به نیازها، مطالبات و خواسته‌هایشان مأیوس شدند. در نتیجه آن‌ها رفته‌رفته از دین سنتی و پرستش الهی دور شده و دینی ساده، بدون تکلیف و آرامش‌بخش را جست‌وجو

می‌کردند. همچنین، قدرتمندان جهان مدت‌هاست به ظرفیت معنویت و دین به‌عنوان ابزار تسلط بر مردم پی برده‌اند و می‌دانند که تسلط بر ارزش‌ها و باورها موجبات نفوذ و اقتدار آن‌ها را فراهم می‌آورد. از این‌رو با ایجاد و حمایت از جنبش‌های معنوی نوظهور در تلاش‌اند تا از قدرت جوامع دیگر بکاهند و نفوذ و قلمرو قدرت خود را گسترش دهند. به بیانی دیگر از دیدگاه ابرقدرت‌های جهان، جنبش‌های معنوی نوظهور به‌منزله ابزاری جهت مداخله و نفوذ و تهدید امنیت داخلی دیگر جوامع است (قاضی‌زاده، ۱۳۸۹: ۱۴۹-۱۹۰).

جنبش‌های نوپدید مذهبی و دینی^۱

نتیجه پژوهش‌ها و تحقیقات میدانی نشان می‌دهد با شکل‌گیری فضای مجازی و رسانه‌های اجتماعی، ملت‌ها شاهد ظهور و بروز گروه‌ها و جنبش‌هایی بودند که توانستند در مدت کوتاهی با استفاده از فضاهای مجازی به راحتی وارد کشورها شده و به فرهنگ ملت‌ها و هویت آن‌ها ضربه بزنند. نادیده گرفتن نقش مذهب و دین در سلوک معنوی، به حاشیه راندن عقل و طالع‌بینی، جادوگری، پیش‌گویی، احضار و ارتباط با ارواح تنها پاره‌ای از این القائات بود که در قالب این جنبش‌ها برای ترویج معنویت نو به بشر نیازمند در عرصه جهانی ارائه شد. ایران نیز از این پدیده وارداتی حساب شده، بی‌نصیب نماند و در آرمان‌های انقلاب اسلامی در معرض این چالش‌های غربی قرار گرفت. برخی از این جنبش‌ها چند سالی است که در کشورمان فعالیت گسترده‌ای انجام داده و در برابر ارزش‌های انقلاب اسلامی و معنویت دینی آحاد مردم، صف‌آرایی کرده‌اند. بدین‌سان به‌اختصار برخی از تقابل‌های اصول و مبانی معنویت نوظهور با معنویت دینی و مذهبی که مورد استقبال جامعه نوجوانان و جوانان قرار گرفته، به شرح ذیل است:

- عقل‌گرایی در برابر سنت‌گرایی و تقلید از مراجع دینی؛
- واقع‌گرایی معرفتی و ارزشی در برابر باورهای دینی و ارزشی؛
- انزواطلبی و عزلت‌نشینی در برابر مسئولیت‌آفرینی اجتماعی؛
- اخلاق و شریعت‌محوری فردی در برابر اخلاق و شریعت‌محوری دینی؛
- خردمحوری و حصرگرایی در برابر خدامحوری و کثرت‌گرایی.

هویت‌های جمعی جنبش‌های نوین

در جوامع جدید، هویت‌های جمعی دارای خصایل همسادی و همزیستی بوده و می‌توانند در کنار هم به سر ببرند. جنبش‌های معنوی نوظهور محصول دوران مدرنیته هستند؛ مدرنیته خود محصول گسترش نظام سرمایه‌داری است و نظام سرمایه‌داری بدون فرایند جهانی‌سازی نمی‌تواند به بقای خویش ادامه دهد. از این‌رو جنبش‌های نوپدید با اشاعه ایده تکرگرای معنوی، از اهمیت ادیان سنتی کاسته و مردم سرتاسر جهان را به سوی عرفان‌های خودساخته که همسو با منافع سرمایه‌داران است سوق می‌دهند؛ بنابراین رویکرد جامعه‌شناختی به مقوله هویت به چند دسته قابل صورت‌بندی است:

الف) جامعه‌شناسان ساختارگرا: نظریه‌هایی که به تأثیر ساختارهای اجتماعی بدون توجه به تمایلات کنشگران در فرایند هویت‌سازی و تغییر و تحولات آن پرداخته و مقوله هویت و هویت جمعی را در قالب جبر ساختارهای سیاسی، اجتماعی تبیین و جست‌وجو می‌کنند و به پارادایم واقعیت اجتماعی مشهورند. در واقع این تئوری‌ها به تأثیر الزام‌آور ساختارها و نهادهای اجتماعی پهن دامن بر کنشگران و افکار و اعمال آن‌ها می‌پردازند و در زمره تئوری‌های کلان‌نگر دسته‌بندی می‌شوند (ریتزر، ۱۳۷۷: ۴۰۳).

ب) جامعه‌شناسان تعریف‌گرا: تئوری‌های دسته دوم بر نحوه تعریف کنشگران از موقعیت اجتماعی و عملکرد آن‌ها از این تعاریف تأکید دارند و کنشگران را به عنوان نیروهای فعال و خلاق عرصه اجتماعی می‌دانند (ریتزر، ۱۳۷۷: ۳۲۲).

ج) تئوری پهنه یا میدان لوین (فیلد تئوری): لوین واژه میدان را از فیزیک به امانت گرفت و به مطالعه رفتار انسان در حوزه اجتماعی تسری داد. از نظر تئوری پهنه، رفتار یا کنش انسانی تابع عوامل مختلف به هم پیوسته و وابسته‌ای است که نیروهای میدان نامیده می‌شود، این نیروها را می‌توان به دو دسته خصوصیات شخصی و خصوصیات محیطی تقسیم‌بندی کرد که تابعی از شرایط زمانی و مکانی خاص است. بدین ترتیب بر اساس تئوری میدان، رفتار انسان تابع ویژگی‌های شخصی و محیطی و شرایط زمانی و مکانی خاص است که فرد در آن قرار دارد (رفیع‌پور، ۱۳۶۴: ۵۹). بر اساس این تئوری می‌توان تأثیرپذیری افراد از محتوای فضای مجازی را تابعی از ویژگی‌های فردی و زمینه‌ای آنان و شرایط محیطی یعنی محتوا، میزان و شدت عناصر فرهنگی - رسانه‌ای در نظر گرفت که فرد در معرض آن قرار دارد.

برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های جنبش‌های عرفانی و معنوی نوظهور

۱. اهمیت تجربه معنوی درونی فردی: تقریباً تمام جریان‌های معنوی مدرن و افراد فعال در آن‌ها بر تجربه‌های شخصی معنوی که برای افراد رخ می‌دهد، تأکید زیادی دارند. این تجربه‌ها از آن جهت که نوعی لذت غیرمادی و عمیق نیز ایجاد می‌کند، به‌مثابه عاملی برای ادامه ارتباط افراد با این جریان‌ها نیز عمل می‌کند. چنین تجربه‌هایی تنوع بسیار زیادی نیز دارند، احساس رها شدن از جسم بدن، احساس متحد شدن با دیگر موجودات و انسان‌ها، مشاهده ارتباط یا حیات موجودات بی‌جان یا هرگونه رخداد به‌ظاهر غیرطبیعی در آن‌ها، احساس درونی یک نیروی متعالی یا ارتباط با یک حقیقت فرامادی و... نکته مهم درباره این تجربه‌ها این است که حقیقی، صادق یا کاذب بودنشان (برآمدن آن‌ها از تخیلات شخصی فرد) برای هرکس به آسانی قابل تشخیص نیست. به‌علاوه، چنین تجربه‌هایی حتی در صورتی که صادق باشند، فقط از حقیقت‌هایی جزئی و موردی حکایت دارند و نمی‌توانند معیار و برنامه‌ای جامع و کامل برای زندگی به شمار آیند. دیگر پیامد برجسته اهمیت‌یافتن تجربه‌های معنوی فردی آن است که در این جریان‌ها نقش‌آفرینی اجتماعی دین به حاشیه می‌رود و معنویت به حالات و تأملات شخصی فرد منحصر می‌شود.

۲. اعتبار بخشیدن به فرد به‌عنوان داور نهایی حقایق معنوی و نفی اعتبار و

مرجعیت‌های بیرونی دینی معنوی: در این معنویت‌ها، تمام تجربه‌های معنوی شخصی برای اشخاص تجربه‌گر ارزش و اعتبار دارد و این خود اشخاص هستند که درباره صحت و سقم تجربه معنوی خویش داوری می‌کنند. همچنین، حقایق و حیاتی که به‌گونه‌ای معصومانه بر انبیای الهی منکشف می‌شود نیز در حد تجربه‌های معنوی شخصی تنزل داده می‌شوند و این حقایق با تجربه‌های معنوی دیگر اشخاص تفاوت بنیادین ندارند. این ویژگی با بی‌اعتبار کردن ضرورت بعثت پیامبران الهی و نقش آن‌ها در راهنمایی بشر به سوی معنویت حقیقی، نشان‌دهنده تکثرگرایی در معنویت (صحیح پنداشتن هر ادعای معنوی و تمایز نداشتن میان معنویت حقیقی و معنویت کاذب) در این جریان‌هاست.

۳. تأکید بر «زندگی در حال» و آرامش و موفقیت در زندگی دنیوی و غفلت از حیات

اخروی: از مهم‌ترین اهداف معنویت‌های نوظهور، تلاش برای ایجاد احساس آرامش، موفقیت، سلامت روانی و جسمی و به‌طور کلی احساس خوشبختی در زندگی پرتنش دنیای امروزی است. به‌همین دلیل است که بسیاری از آموزه‌ها و

فعالیت‌های این جریان‌ها در ضمن دوره‌ها و جلسات آموزشی درزمینه موفقیت در زندگی، خودشناسی، انرژی‌درمانی، یوگا، مدیتیشن و حتی با ظاهری ورزشی و درمانی، گسترش یافته است.

۴. باور به وجود نیروی الهی و حیات‌بخش در طبیعت: از دیگر ویژگی‌های

مشترک بسیاری از معنویت‌های نوظهور، سخن گفتن از نوعی همه‌خدایی یا به بیان بهتر نوعی شعور و نیرو یا انرژی کیهانی یا طبیعی است که در جهان مادی وجود دارد و تمام تحولات، موفقیت‌ها یا رخدادهای مثبتی که برای انسان روی می‌دهند، مستند به او هستند. در این نگاه، مفهوم خدا بیشتر به‌عنوان نماد و نشانه‌ای برای اشاره به شعور و انرژی آفرینشگر موجود در همین طبیعت است و نه یک حقیقت ماورای طبیعی که متعالی از این محدودیت‌های مادی و غیرمادی است. به‌همین علت است که از یک سو حتی بسیاری از ملحدان و بی‌اعتقادان به وجود خداوند نیز به این معنویت‌ها گرایش پیدا می‌کنند و از سوی دیگر، آن دسته از گروندگان به ادیان الهی که درک اعتقادی درست و دقیقی از خداوند و نسبت میان او و خلقت ندارند نیز به صرف شنیدن مفاهیم آشنایی همچون «خداوند» و «نعمت‌های خدا»، تصور می‌کنند این جریان‌ها با دین‌داری موخدا‌ن سازگارند (رضانیا و غلامرضا کاشی، ۱۳۹۶: ۳۸-۴۲).

اهداف و مأموریت‌های جنبش‌های نوظهور: عرفان‌ها یا معنویت‌های نوظهور بسته به اهدافی که دنبال می‌کنند، انواع مختلفی دارند. تعدادی از این دسته‌بندی‌ها عبارت‌اند از:

- **مذهبی:** بر ادیان بزرگ اتکا می‌کنند، اما ادبیات و مفاهیم آن را دستخوش تحریف می‌کنند. اعضای این نوع معنویت‌ها دارای زندگی اشتراکی بودند و حق ترک گروه را ندارند.
- **درمانی:** این نوع معنویت‌ها با هدف درمان و رشد فردی به وجود می‌آیند. خودیاری، مشاوره و روان‌درمانی محورهای اصلی این عرفان‌ها هستند. اغلب افراد تحصیل کرده، جذب این قبیل معنویت‌ها می‌شوند. شرکت‌ها و فعالان اقتصادی نیز بخشی از مخاطبان این نوع معنویت‌ها را تشکیل می‌دهند؛ بدین ترتیب که موفقیت در جذب مشتری، کسب و کار و تجارت را در گرو شرکت در همایش‌ها و جلسات آن جنبش خاص می‌دانند. درزمینه تحصیل، سبک زندگی و زندگی مشترک نیز فعالیت‌های مشابهی انجام می‌شود و از این طریق

- شهروندان عادی نیز جذب چنین معنویت‌هایی می‌شوند.
- **اقتصادی:** این دسته از جنبش‌ها بر مبنای فعالیت اقتصادی پایه‌ریزی شده‌اند. آن‌ها اغلب عنوان می‌کنند که افراد در صورت ورود به گروه آنان، از پایگاه اقتصادی ویژه‌ای برخوردار خواهند شد. در این فرقه‌ها با استفاده از روش کنترل ذهن، اعضا تحریک به هزینه بیشتر شده و ترغیب می‌شوند تا متون تبلیغاتی آن‌ها را خریداری کنند.
 - **سیاسی:** این قبیل جنبش‌ها، ایده‌های سیاسی را مبنای کار خود قرار می‌دهند. آن‌ها ضمن به‌کارگیری روش‌های کنترل ذهنی، اعضا را وادار به تبعیت از خواسته‌های رهبر گروه کرده و از آنان افرادی کاملاً پیرو می‌سازند تا در برنامه‌های مورد نظر خود از آنان استفاده کنند. نمونه آن‌ها گروه‌های شورشی و تروریستی است. توجه این جنبش‌ها بر وقایع حتمی و قریب‌الوقوع متمرکز است. اعضای آن‌ها بیشتر بر اساس فشارهای اجتماعی تصمیم‌گیری می‌کنند و نسبت به جامعه و نظم موجود آن نوعی عداوت و خصومت دارند.
 - **رفاهی:** این جنبش‌ها حول تفکرات عصر جدید و برنامه‌های رفاهی فعالیت دارند. هدف این نوع جنبش‌ها خود ارتقائی و رشد خویشتن است. این نوع جنبش‌ها معتقدند، کشفیاتی دارند که هر فرد می‌تواند از طریق آن‌ها با تفکر و مستقل از هرگونه تغییر سیاسی یا اقتصادی موفقیت‌هایی کسب کند و باعث رفاه و رشد بهتر زندگی‌اش شود. اینکه فکر کردن را از موضع دارایی و نه بر پایه نیاز بیاموزد و به کار بندد یا اینکه رفاه مقوله‌ای مربوط به ذهن است و هر فرد می‌تواند راهی را برای به دست آوردن پول در زمانی که به آن نیاز دارد پیدا کند، از جمله آموزه‌های جنبش‌های این‌چنینی است. آن‌ها به مخاطبان‌شان چنین القا می‌کنند که هرچه قدر بیشتر با گروه اوقات خود را سپری کنید، موفق‌تر خواهید شد و از این طریق فرد را به عضویت کامل خود درمی‌آورند.
 - **عرفانی_ فلسفی:** این فرقه‌ها بر مبنای تفکرات شرق آسیا مانند ژاپن و کره و چین شکل گرفته است و شکل تحریف‌شده آموزه‌های بودایی، کنفوسیوسی و... است.
 - **عرفان‌گرا:** افراد در این جنبش‌ها در تلاش هستند تا با تمرکز و تفکر و پیروی از مراقبه‌ها و اعمال سفت و سخت مذهبی به ماهیت الهی آگاهی پیدا کنند.
 - **ابزاری:** افراد در این جنبش‌ها به دنبال تجربیات درونی هستند که بتوانند

از طریق آن آثار و توانایی‌های غیرمعمول و فرابشری را تجربه کنند.

- خدمات‌رسان: توجه و مراقبات اعضاء این قبیل جنبش‌ها در جهتی قرار گرفته است که بتوانند به هم‌نوعان خود خدمت کنند.

سکولارسازی در جامعه و فرایند جنبش‌های نوظهور: در مطالعات جامعه‌شناختی، سکولاریزاسیون یا سکولار شدن به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فرایندهای هم‌زاد مدرنیته شناخته می‌شود. به‌طور کلی، سکولار شدن که گاهی به «عرفی شدن» یا «دنیوی شدن» هم ترجمه می‌شود، فرایندی است که در طول آن، از یک سو نهادها، اندیشه‌ها و آداب دینی اهمیت و معناى اجتماعى خود را از دست می‌دهند و از سوی دیگر، بخش‌هایی از جامعه و فرهنگ، از زیر نفوذ نهادها و ارزش‌ها و نشانه‌های دینی خارج می‌شوند. معمولاً برای سکولارسازی سطوح متفاوتی برشمرده می‌شوند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها سکولار شدن خود دین است. به این معنا که در طی این فرایند، تلقی‌هایی از دین شکل می‌گیرند که به میزان قابل توجهی از نیازهای زمانه متأثرند و نه آموزه‌های اصیل و حقیقی ادیان. آنچه در جریان سکولارسازی جامعه رخ می‌دهد، حذف دین نیست؛ بلکه در اینجا بیشتر شاهد به حاشیه رفتن تفسیرهای قدسی از جهان و حقایق آن و غلبه نگرش کارکردی و فردگرایانه به دین یعنی در نظر گرفتن دین تنها به‌مثابه عاملی برای آرامش فردی هستیم. از این جهت می‌توان گفت جامعه‌ای که در مسیر سکولارسازی قرار دارد، زمینه مناسبی برای پیدایش جریان‌های معنوی نوظهور خواهد بود. همان‌طور که با رشد و گسترش این جریان‌ها، این فرایند در جامعه شدت و سرعت بیشتری خواهد گرفت و به تدریج، هم هویت قدسی و الهی دین و هم نقش‌آفرینی همه‌جانبه آن در زندگی، تضعیف خواهد شد. جنبش‌های معنوی نوظهور از نارضایتی و یأس مردم در حل مسائل فردی و اجتماعی، سودجسته و فرصتی برای اشاعه یافته‌اند و با وعده‌های رستگاری و استفاده از تکنیک‌های پیچیده اقناعی به عضوگیری اقدام کرده‌اند. نهایتاً، از این طریق در لایه‌های اجتماعی نفوذ کرده و قدرت کسب می‌کنند و به‌صورت تهدیدی برای قدرت مسلط در جامعه ظاهر می‌شوند. روند کلی جنبش‌های نوظهور معنوی را می‌توان چنین ترسیم کرد (مهری، ۱۴۰۳):

شکل ۱. روند کلی تأثیرگذاری جنبش‌های نوظهور در جامعه

تغییر در مفهوم ارتباطات: شالوده تمدن بشری و فرهنگ جوامع و مردم بر پایه ارتباطات بنا شده است. از دیرباز، انسان‌ها به‌واسطه برقراری ارتباط با یکدیگر، افکار و اندیشه‌های خود را به دیگری منتقل کرده و بدین ترتیب، پایه‌های فرهنگ و تمدن جوامع بشری را ایجاد کردند. انسان‌ها جهت برقراری ارتباط با یکدیگر به راه‌های گوناگونی متوسل شدند و وسایل ارتباطی گوناگونی را ابداع کردند. به‌مرور زمان و با پیشرفت تمدن بشری، راه‌های برقراری ارتباط و ابزارهای ارتباطی و محتوی تبادل دچار تحولات بنیادی شد. با ظهور عصر اطلاعات و فضای مجازی، امکانات ارتباطی عصر حاضر با هیچ‌کدام از ابزارهای ارتباطی گذشته قابل قیاس نیست. ابزارهای نوین ارتباطی ترکیب از تجهیزات فناوری‌های دیجیتال، زیرساخت ارتباطات راه دور و سیستم‌های انتقال محتوا (وسایل ارتباط جمعی سنتی روزنامه، عکس و...) است. این فناوری‌های نوین، انسان‌ها را در ضبط، ذخیره‌سازی، پردازش، بازیابی، انتقال و دریافت اطلاعات در هر زمان و مکانی یاری می‌نماید که انقلابی در حوزه مفهوم ارتباطات است.

فضای مجازی و ویژگی‌های آن: فضای مجازی یا سایبر، عرصه‌ای غیرفیزیکی است که توسط اتصال و اجماع کامپیوترهای مختلف به وجود می‌آید و در این فضا رایانه‌های مختلف امکان تبادل و ارتباط با یکدیگر را پیدا می‌کنند. اصطلاح فضای مجازی برای اولین بار توسط ویلیام گیبسون^۲ (۱۹۸۴) در رمان علمی - تخیلی *نیورمنسیر*^۳ به کار رفت. این فضا از ترکیبی از شبکه‌ها جهت ذخیره‌سازی، تعریف و تبادل داده‌ها استفاده می‌کند و زیرساخت‌های آن، سخت‌افزاری است. فضای مجازی شامل «شبکه‌های عظیم سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مالی است که اجتماع آن‌ها فضای مجازی را تشکیل می‌دهد» (Whittaker, J. 2004). فضای مجازی تنها یک سخت‌افزار، زیرساخت و شبکه نیست؛ آنچه فضای مجازی را می‌سازد، مجموعه‌ای از بیت‌ها (صفر و یک‌ها) به همراه شبکه‌ای از ایده‌های گوناگون (محتوی) است. امروزه از ورود فضای مجازی به فرهنگ زندگی روزمره انسان‌ها با نام دو جهانی شدن یاد می‌شود که تحولات بسیار زیادی در زمینه‌های مختلف زندگی انسان‌ها به وجود آورده است. هنگامی که از پدیده دو جهانی شدن سخن می‌گوییم، منظور ورود فضای مجازی و ایفای نقش آن در زندگی انسان‌ها است. در فضای مجازی ماهیت زمان و

1. Cyber Space
2. William Gibson
3. Neuromancer

مکان به معنای سنتی آن کاملاً تغییر می‌یابد و همین ویژگی، آن را به گستره‌ای همگانی تبدیل می‌کند. چنانچه ظهور فضای مجازی را حاصل پیشرفت فناوری قلمداد کنیم به راحتی می‌توانیم دریابیم که پیشرفت فناوری ... تحولات زیادی را در ارتباطات و عرصه‌های گوناگون فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و... به وجود آورده است (حیدری و شاوردی، ۱۳۹۲: ۷۹). بر اساس یک باور قدیمی ابزارها، ادامه نیروی جسمانی ماست. چرخ به‌عنوان نخستین اختراع آدمی ابزار گردنده‌ای است که سریع‌تر از پا مسیری را می‌پیماید. چکش، تداوم دست آدم‌هاست و کامپیوتر امتداد مغز آدمی و عملکرد آن است. در عصر مکانیک، انسان‌ها جسم خود را در جهان مادی گسترش می‌دادند و اکنون «یک سده پس از انقلاب الکترونیک ما نظام عصبی خود را به گونه‌ای فضایی [فضای مجازی] گسترش می‌دهیم» (احمدی، ۱۳۹۰: ۴۵۸). با چنین دستاورد عظیمی رویکرد تازه‌ای نسبت به زیست جهان به وجود آمده است، بدین معنا که همزمان با زندگی در دنیای مادی، ما در جهان دیگری نیز حضور داریم. جهان مجازی، فضای مجازی ویژگی‌های منحصر به فردی دارد که با جهان مادی بسیار متفاوت می‌نماید. بخشی از این ویژگی‌ها در حوزه عملکردی پژوهش عبارت‌اند از:

فشرده‌گی زمان و مکان، ایجاد نزاع و چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در کشور، سرعت در انتقال مفاهیم و ایده‌ها تغییر افراد و گروه‌های مرجع جامع و تأثیرگذاری آن، تکثر و فراوانی تا بی‌نهایت، چالش حاکمیت مستقل دولت‌ها در حوزه رسانه‌ها، فضای بدون مرز و امنیت مجازی، سرعت بخشیدن به نزاع و ناامنی میان جریانات و تشکل‌ها، یکپارچه‌سازی ملت‌ها با فرهنگ‌های مختلف، برقراری ارتباط و تعامل میان دو ملت و ملت‌ها، کمک در تأمین امنیت میان کشورها و...

کارکرد و نقش مرزها متناسب با زمان و تحول فناوری تغییر می‌کند. در عصر حاضر با توجه به تسلط فضای مجازی بر سطوح خرد و کلان جوامع انسانی مرزهای سیاسی و بین‌المللی کارکردهای گذشته خود را تا حدود زیادی از دست داده‌اند (ویسی، ۱۳۸۸: ۲۶). علت این امر پیامدهای ناشی از دسترسی عمومی به فضای مجازی است. فضای مجازی بستر به وجود آمدن فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی را مهیا کرده و در شکل‌گیری و تسریع روند جهانی شدن نقشی بلامنزاع داشته است؛ لذا می‌توان گفت به واسطه این دو پیامد مهم ویژگی بدون مرز بودن فضای مجازی در حال انتقال به جهان واقعی نیز است و فضای مجازی را باید واقعیت مجازی نامید.

تغییر در مفهوم زمان در فضای مجازی: برای توضیح زمان مجازی از نظریه نسبیت

البرت انیشتین^۱ کمک می‌گیریم. به زبان ساده، انیشتین معتقد است زمان امری نسبی است و هرچه سرعت بیشتر باشد، فاصله کوتاه‌تر به نظر می‌رسد. در مفهوم انیشتین زمان با مکان پیوند دارد و کاملاً با فیزیک جهان مرتبط است، اما در فضای مجازی فاصله از بین می‌رود؛ در نتیجه حرکت، بی‌معنا می‌شود و مفهوم زمان به معنای فیزیکی آن از بین می‌رود. در واقع وجود همه‌جا حاضر پدیده‌ها در فضای مجازی مفهوم زمان را به کلی متحول ساخته است و زمان چند وجهی شده است (عاملی، ۱۳۸۸: ۱۲-۱۵).

فضای مجازی و تغییرات اجتماعی، فرهنگی در جامعه: در دهه اخیر، هویت ملی جوامع که مبتنی بر نهاد دولت - ملت بوده، به ناگاه جایگاه منحصر به فرد خود را از دست داده و با رشد وسایل ارتباطی، فناوری ارتباطات و پوشش رسانه‌ای هویت‌های فراملی و جهانی موضوعیت پیدا کرده‌اند. در فضای مجازی همه افراد حقیقی و حقوقی از طریق ایجاد نمایه (پروفایل) کاربری در رسانه‌های اجتماعی امکان نقش‌آفرینی یافته و گستره پیام‌رسانی خود را جهانی می‌سازند. در این شرایط جهانی یا عرصه جهانی مرزها نفوذپذیر می‌شود و فضای اجتماعی گسترش چشم‌گیری می‌یابد. منابع و شرایط لازم برای هویت‌سازی و معنایابی سنتی از بین می‌رود و بحران هویت و معنا ایجاد می‌شود. در نتیجه افراد به بی‌ثباتی، دوگانگی، چندگانگی و سیالیت هویتی دچار می‌شوند. رسانه‌های اجتماعی فضای سیاسی متفاوتی را برای گروه‌ها، احزاب، تشکل‌ها، اقوام و خصوصاً نسل نوجوان و جوان جامعه به وجود آورده‌اند. همچنین ابزار اثرگذاری و دامنه دسترسی متنوعی را برای اعضا فراهم کرده‌اند و حس پیوستگی هویتی آنان را تقویت می‌نمایند. این وضعیت برای گروه‌های از نظر سرزمینی پراکنده، بسیار مؤثر است. دیپلماسی مجازی برای گروه‌های سیاسی و فرهنگی پراکنده، سرزمینی مجازی پیوسته به وجود می‌آورد. بدین صورت، تعاملات هویتی و فرهنگی آنان افزایش یافته و ارزش‌ها و باورها بعد فرامنطقه‌ای و جهانی می‌یابند. ویژگی‌های رفتاری افراد جامعه در هر زمان ملهم از آگاهی و معرفت آن‌هاست که افزون بر شکل‌دهی به هویت آن جامعه به زیرساخت‌های تاریخی نسل‌های بعدی نیز تبدیل می‌شود. یکی از گرایش‌های هویتی افراد، هویت ملی آنان به‌عنوان بنیاد شکل‌گیری ملت است که در عصر حاضر، با پیدایش فرهنگ دیجیتال و نفوذ پدیده فضای مجازی در تمام ابعاد زندگی بشری، اندوخته‌ها و آموخته‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، تحت تأثیر عوامل جهانی مختلف قرار گرفته است (مهری، ۱۴۰۳).

1. Albert Einstein

اکثریت مطلق از مردم سرتاسر جهان از ابزارهای نوین ارتباطی بهره می‌جویند تا حدی که به جرأت می‌توان ادعا کرد، امروزه رسانه‌های نوین اولین منبع اطلاعاتی افراد جامعه هستند که افراد به جست‌وجوی اطلاعات مورد نیاز خویش می‌پردازند. انواع داده‌ها و اطلاعات در مورد پدیده‌های مختلف بسته به سلیقه و گرایش فرد با صرف اندک زمانی در اختیارشان قرار می‌گیرد. در چنین فرایندی باورها، ایدئولوژی و ارزش‌های فرد تحت تأثیر اطلاعاتی که به دست می‌آورد، قرار می‌گیرد. این تأثیرات بر اساس نوع رسانه و اطلاعاتی که کسب می‌کنند، می‌تواند مثبت یا منفی باشد؛ زیرا اصحاب رسانه‌ها بر اساس اهداف و مأموریتی که دنبال می‌کنند در پی ایجاد تغییر و رضایت‌مندی مخاطبان‌شان هستند. به همین علت احتمال تغییر نگرش، تغییر سبک زندگی، خرده فرهنگ‌ها و نهایتاً فرهنگ غالب در جوامع در اثر استفاده از ابزارهای نوین ارتباطی افزایش می‌یابد. این تغییرات می‌توانند در اشاعه یا تمهید پیش‌نیازهای هر نوع گرایش یا باوری (اعم از عرفان‌های نوظهور) نقش مهمی ایفا کنند و از این طریق بر رفتارهای اجتماعی آن‌ها و فرهنگ جوانان (ابعاد فرهنگی، اجتماعی، مجازی) تأثیرگذار باشند.

فرهنگ جوانان و سبک زندگی: فرهنگ را می‌توان مجموعه رفتارهای اکتسابی و ویژگی‌های اعتقادی اعضای یک جامعه معین تعریف نمود. به عبارت دیگر فرهنگ مجموعه ارزش‌ها، هنجارها، باورها، شیوه‌های زندگی و عقاید مشترکی است که مبنای رفتار افراد واقع می‌شود و شیوه‌اندیشیدن و فعالیت انسان را جهت می‌دهد. رسانه‌های اجتماعی در شکل‌دهی به فرهنگ جوانان، به منابع اصلی و مسلط تبدیل شده‌اند. فرهنگ دیجیتال رسانه‌های نوین، بر ذوق، سلیقه، الگوهای ارتباطی، نیازها و ارزش‌ها تأثیر گذاشته است. در حال حاضر رسانه‌های اجتماعی نوین، الزامات جدی را برای فرهنگ جوانان پدید آورده‌اند که از جمله می‌توان به تقویت فردیت، استقلال عمل و انتخاب‌گری، سیال و متکثر ساختن هویت، خصوصی کردن دنیای زندگی، ایجاد تمایز و ارزشمند ساختن آن و اهمیت یافتن فزاینده سبک زندگی اشاره کرد. به همین ترتیب، پیشگامی جوانان در استفاده از قابلیت‌های رسانه‌های نوین و مهارت بیشتر آنان در استفاده از این رسانه‌ها، الگوهای ارتباطی جدیدی را در میان جوانان شکل داده که امتداد آن، سبک زندگی، فرهنگ سیاسی و پایبندی به ارزش‌های جامعه را در برمی‌گیرد. سبک زندگی^۱، می‌تواند به علایق، نظرات، رفتارها و جهت‌گیری رفتاری یک فرد،

گروه یا فرهنگ اشاره کند، سبک زندگی به معنای شیوه زندگی خاص یک فرد، گروه، یا جامعه است. این اصطلاح نخستین بار توسط آلفرد آدلر^۱ روان‌شناس اتریشی استفاده شد. سبک زندگی را فرهنگ آکسفورد، «راه‌های گوناگون زندگی فرد یا گروه» می‌داند. سبک‌های زندگی مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار، حالت‌ها و سلیقه‌ها در هر چیزی را در برمی‌گیرد. در بیشتر مواقع مجموعه عناصر سبک زندگی در یکجا جمع می‌شوند و افراد در یک سبک زندگی مشترک می‌شوند. بعضاً گروه‌های اجتماعی اغلب مالک یک نوع سبک زندگی شده و یک سبک خاص زندگی فردی و اجتماعی را تشکیل می‌دهند. سبکی شدن زندگی با شکل‌گیری فرهنگ مردم رابطه مستقیم و نزدیک دارد. در مجموع می‌توان گفت که سبک زندگی بخشی از فرهنگ است که عملاً تحقق می‌یابد و دربردارنده طیف کامل فعالیت‌هایی است که افراد در زندگی روزمره خود انجام می‌دهند؛ بنابراین، طیف فعالیت‌های مختلف افراد در هر عرصه از زندگی می‌تواند سازنده سبک زندگی آن‌ها در آن عرصه باشد. نظریه‌پردازان پست‌مدرن از جمله ریمر و گیبینز نیز سبک زندگی را ویژگی اصلی جامعه پست‌مدرن می‌دانند: سبک زندگی اغلب «بیان‌گرایانه» است. شخص خود را از طریق سبک زندگی به جهان پیرامونش معرفی می‌کند. این بدان معنی است که سبک زندگی از طریق چهره‌ها (انتخاب لباس‌ها و رفتارها) همچنین از طریق اعمال و کردارها (انتخاب فعالیت‌های فراغتی)، اشیا (انتخاب مثلاً مبلمان در خانه خود) و همچنین انتخاب دوستان نیز بیان می‌شود (گیبینز و ریمر، ۱۳۸۱: ۱۰۴).

ارزش‌ها و فرهنگ سیاسی جامعه و جوانان: ارزش‌ها در جامعه به‌مثابه پدیده‌های اجتماعی از مشخصه‌های مهم جوامع هستند که در شکل‌گیری و کنترل کنش‌ها و گرایش‌ها، باورهای افراد و نیز ساخت‌دهی به نظام‌های جاری حاکم بر زندگی انسان‌ها مؤثر هستند. ارزش‌ها در اصطلاح دانش جامعه‌شناسی، عقایدی است که افراد یا گروه‌های انسانی درباره آنچه مطلوب، مناسب، خوب یا بد است؛ دارند. ارزش‌های مختلف نمایانگر جنبه‌های اساسی تنوعات در فرهنگ انسانی است. ارزش‌ها معمولاً از عادت و هنجار نشئت می‌گیرند (گیدنز، ۱۳۸۶: ۷۸۷). گیدنز منشأ دگرگونی فرهنگی (و از جمله تغییر ارزش‌ها) را تضاد بین سنت و مدرنیته و به تبع آن تقابل بین اختیار و خطرپذیری می‌بیند. ارزش‌ها نه صرفاً ذهنی و نه صرفاً عینی هستند؛ بلکه ارزش‌ها اموری عینی - ذهنی‌اند. همچنین تا آنجا که به فرد انسانی مربوط است، می‌توان

1. Alfred Adler

ناشی از تمایلات شناختی و عاطفی فرد و تعاملات گفتمانی در جامعه دانست. فرهنگ سیاسی بر این فرض استوار است که نگرش‌ها، احساسات و ادراکات حاکم بر رفتار سیاسی در هر جامعه، انبوهی از امور صرفاً تصادفی نیستند، بلکه نمایانگر الگوهای سازگاری هستند که با هم تناسب داشته و متقابلاً یکدیگر را تقویت می‌کنند. به عبارتی فرهنگ سیاسی، زمینه عمل سیاسی را در یک جامعه برای شهروندان آن جامعه برقرار می‌سازد. قوام نیز فرهنگ سیاسی را این‌گونه معرفی می‌کند: «تلقی مردم و جهت‌گیری آن‌ها نسبت به نظام سیاسی و کارکردهای آن که در این زمینه‌ها انگاره‌ها و ایستارها نسبت به اقتدار، مسئولیت‌های حکومتی و الگوهای مربوط به جامعه‌پذیری سیاسی است» و به‌همین دلیل، فرهنگ سیاسی را محصول تاریخ نظام سیاسی قلمداد نموده که ریشه در رفتار عمومی و نیز تجارب شخصی داشته و مطالعه دقیق آن به فرایند تبدیل تقاضاها و خواست‌ها را به تصمیمات، استراتژی‌ها و سیاست‌ها نشان می‌دهد (قوام، ۱۳۸۸: ۱۰۵). فرهنگ، به مجموعه رفتارهای اکتسابی و ویژگی اعتقادی اعضای یک جامعه معین گفته می‌شود. بدین جهت، مهم‌ترین رکن امنیت داخلی را ملاحظات فرهنگی در هر کشور تشکیل می‌دهد که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در شکل‌گیری تهدیدها، راهبردهای مقابله و توان پاسخ‌گویی کشور تأثیرگذار است. امنیت فرهنگی مهم‌ترین و نامحسوس‌ترین بعد امنیت ملی است و تهدیدات فرهنگی هر کشور از پیچیده‌ترین اشکال تهدید علیه امنیت ملی آن کشور به شمار می‌رود. امنیت فرهنگی ناظر بر محافظت از چارچوب فرهنگ و جامعه است (زمانی و شفيعی، ۱۳۸۶: ۱۱۸). جوانان به‌عنوان سرمایه‌های ملی هر جامعه حسب تحقیق در فرایند چالش‌های شدید فرهنگی قرار گرفته‌اند.

قدرت مجازی و جوانان: قدرت از دید سیاست به معنای توانایی اثرگذاری بر روی دیگران به منظور رسیدن به اهداف خود است. قدرت عبارت است از فرصتی که در چارچوب رابطه‌ای اجتماعی وجود دارد و به فرد کمک می‌کند تا صرف نظر از مبنایی که فرصت مذکور بر آن استوار است، اراده‌اش را حتی علی‌رغم مقاومت دیگران بر آن‌ها تحمیل کند. در سال ۱۹۹۰ جوزف نای^۱ طیفی از قدرت سخت و نرم را در حیطه قدرت رفتاری تشخیص داد. قدرت، رفتاری سخت بر اساس ارعاب و تهدید و عقوبت است، درحالی‌که قدرت نرم بر اساس طراحی دستور کار، جذابیت و ترغیب است. وی در سال ۲۰۰۳ مفهوم قدرت مجازی را مطرح کرد، قدرت مجازی توانایی دستیابی به نتیجه

مطلوب از طریق استفاده از اطلاعات الکترونیکی موجود در فضای مجازی است. قدرت مجازی به منابعی وابسته است که به حیطه فضای مجازی شکل می‌دهند. این قدرت می‌تواند برای گرفتن نتایج دلخواه و ایجاد تغییراتی در داخل فضای مجازی یا در خارج از فضای مجازی به کار گرفته شود. قدرت مجازی این ظرفیت را دارد که به هر دو شکل نرم و سخت دسترسی پیدا کند. یکی از عواملی که موجب تغییر ماهیت قدرت می‌شود، تغییرات فناورانه است. جوامع مختلف ناگزیرند جهت برقراری امنیت و حفظ ثبات خود، جنس قدرت مسلط در هر دوران را بشناسند و بر اساس آن خط‌مشی و سیاست خود را تغییر دهند. دولت‌ها، سازمان‌ها با شبکه‌های قوی و افراد با شبکه‌های ضعیف جزو فعالان در فضای مجازی در حوزه فضای مجازی به شمار می‌روند (Nye, 2004). بدیهی است زمانی که ماهیت جدیدی از قدرت به جهان معرفی می‌شود، حاکمیت‌های گوناگون در پی کسب آن تلاش می‌کنند؛ چراکه به واسطه قدرت است که می‌توانند قلمرو خود را حفظ کنند، گسترش دهند و به مقاصد خود دست پیدا کنند. از این رو در پی هرگونه قدرتی، جنگی هم‌جنس با آن به وجود می‌آید. جوانان با توجه شناخت کمی و کیفی و میزان صرف وقت روزانه در فضای مجازی و جذابیت آن برای این قشر از جوامع در کانون و دایره تأثیرگذاری قدرت مجازی هستند و قدرت مجازی می‌تواند در فرهنگ جوانان حسب فرایند تعریف و مدیریت شده حاکمان، تغییرات ماهیتی ایجاد نماید.

روش پژوهش

در پژوهش حاضر، جنبش‌های عرفانی و معنوی نوظهور در فضای مجازی و تأثیرات آن بر فرهنگ جوانان مورد تحقیق و مطالعه واقع شده و جهت انجام این پژوهش از روش کتابخانه‌ای و شیوه تحلیلی - توصیفی استفاده شده است و می‌توان آن را در زمره پژوهش‌های کیفی قلمداد کرد. در این نوع پژوهش، پژوهشگرها به چگونگی بودن موضوع پرداخته و به عبارت دیگر در یک پژوهش توصیفی وضع موجود بررسی و به توصیف منظم و نظام‌دار وضعیت فعلی آن پرداخته می‌شود و ویژگی‌ها و صفات آن مطالعه و ارتباط بین مفاهیم را بررسی و تحلیل می‌شود. انجام این پژوهش به کمک روش کتابخانه‌ای، گزارش‌های تخصصی موضوعی و مصاحبه صورت گرفته و شامل چهار مرحله است که بیان مسئله و انتخاب موضوع، انجام عملیات میدانی (گردآوری داده‌ها به روش فیش‌برداری)، سازماندهی داده‌ها و تدوین گزارش و نتیجه پژوهش است.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، جنبش‌های معنوی، عرفانی و اعتقادی نوظهور و فضای مجازی و فرهنگ جوانان از جهات گوناگون مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفت، اما آنچه در موضوع مطالعه حاضر جنبش‌های نوظهور در فضای مجازی و تأثیر آن بر فرهنگ جوانان اهمیت و ارتباط بیشتری دارد، مباحث سهولت دسترسی جوانان به جنبش‌های معنوی و عرفانی نوظهور و عدم وابستگی شرایط زمانی و مکانی و شخصیت‌های واقعی عرفانی و معنوی با استفاده از فرصت‌های شگفت‌انگیز فضای مجازی است. چنانچه جنبش‌های نوظهور بتوانند حضور خود را در جامعه تثبیت کنند، از طریق تغییر در جهان‌بینی افراد (که قلب فرهنگ به شمار می‌رود) فرهنگ آن‌ها را تحت الشعاع قرار می‌دهند و رفته‌رفته آن را در جهت اهداف خود که در اغلب موارد مطابق با اهداف نظام سرمایه‌داری است، هدایت می‌کنند و در مقیاسی گسترده‌تر، چنانچه یک پدیده یا عرفان نوظهور بتواند تعداد زیادی از افراد را مطیع خود سازد، در گاه بعدی خواسته‌ها و ادعاهای سیاسی خود را مطرح نموده و با اتکا به پیروانش قدرت مداخله در امور فرهنگی، اجتماعی، سیاسی را پیدا خواهد کرد و این مداخله با وجود رسانه‌های نوین که در بستر فضای مجازی عمل می‌کنند، بیشتر و تأثیرگذارتر از سابق خواهد بود. همچنین، در صورت قدرت گرفتن جنبش‌های متعدد احتمال بروز نابسامانی‌ها و آسیب‌های اجتماعی وجود دارد که در پی آن مدیریت فرهنگی جامعه و فرهنگ جوانان خدشه‌دار شده و توسط جوانان به‌عنوان محور جریانات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی وحدت جامعه، آسیب‌پذیر و دارای چالش‌های متنوعی خواهد بود. معنویت‌های نوپدید از روش‌های مختلف می‌توانند بنیان نظام حاکم بر کشور را دچار بحران و چالش‌های متنوع کرده و تهدیدات بالقوه در حوزه مدیریت فرهنگ جامعه و خصوصاً نسل نوجوان و جوانان به‌طور اخص به وجود آورد. فضای مجازی به‌عنوان زیرساخت در حوزه فعالیت‌های جنبش‌های نوظهور دارای فرصت‌هایی ارزشمند است که همان فرصت‌ها برای فعالیت‌های جنبش‌ها که در تعارض با مبانی دینی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی حاکمیت‌ها هست، تهدید بالفعل محسوب می‌شود. همچنین تهدیدات فضای مجازی در اثر فعالیت‌های این جنبش‌های نوظهور بر حوزه‌های فرهنگی اعم از دینی، مذهبی، آداب‌ورسوم و سبک زندگی مردم و در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی، امنیتی و مدیریت جامعه داشته از منابع احصاء شد. در نمودارهای یک تا چهار مشاهده می‌شود که فضای مجازی در حوزه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور معنوی،

دارای فرصت‌ها و چالش‌هایی در حوزه تعاملات و ارتباطات جوانان، مدیریت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جوانان، حوزه مذهبی و دینی در جامعه جوانان و حوزه اجتماعی و فرهنگی در جامعه جوانان و فرهنگ ملی است.

فرصت‌ها در تعاملات و ارتباطات: فضای مجازی در حوزه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور معنوی، دارای فرصت‌هایی در حوزه تعاملات و ارتباطات جوانان و جامعه طبق جدول ذیل بوده است.

نقش مفاهیم در آسیب‌ها	مفاهیم اصلی
<ul style="list-style-type: none"> فرصت‌های فضای مجازی برای فعالیت جنبش‌های عرفانی، معنوی و اعتقادی در حوزه تعاملات، ارتباطات جوانان و جامعه 	<ul style="list-style-type: none"> اطلاع‌رسانی سریع و به موقع شبکه‌سازی دقیق و مطمئن عدم وابستگی زمانی (حذف زمان) عدم وابستگی مکانی (حذف مکان) ارتباطات فراملی و جهان‌گرایی به روز بودن (آنلاین) و در دسترس بودن ایجاد ارتباط امن و پنهان برای فعالان تنوع ارتباطات با علاقه‌مندی جوانان امکان ایجاد تشکل‌ها و اجتماعات مجازی

نمودار ۱. فرصت‌ها در تعاملات و ارتباطات

فرصت‌ها در مدیریت فرهنگی: فضای مجازی در حوزه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور معنوی، دارای فرصت‌هایی در حوزه مدیریت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جوانان طبق جدول ذیل بوده است.

نقش مفاهیم در آسیب‌ها	مفاهیم اصلی
<ul style="list-style-type: none"> فرصت‌های فضای مجازی برای فعالیت جنبش‌های عرفانی، معنوی و اعتقادی در حوزه مدیریت فرهنگی، اجتماعی جوانان 	<ul style="list-style-type: none"> تولید محتوی کاربر محور با گرایش جوانان مدیریت و هدایت متمرکز گروه‌ها و انجمن‌ها و... آگاهی‌سازی کافی با خرده فرهنگ‌ها و فرهنگ‌ها تنوع خدمات فضای مجازی محتوایی با گرایش جوانان تقویت ارتباط بین فرهنگی و ادیان‌های مختلف ایجاد پایگاه معنوی و دینی مجازی به اشتراک‌گذاری محتوا علاقه‌مندی‌ها و دیدگاه‌ها امکان تغییر باورها، اعتقادات سنتی جامعه و جوانان امکان ایجاد محتوا چالشی علیه اخلاق و رفتارهای ارزشی

نمودار ۲. فرصت‌ها در مدیریت فرهنگی

آسیب‌شناسی تأثیرات عرفان‌ها و معنویت‌های نوظهور [...]...

چالش‌ها در حوزه دین و مذهب: فضای مجازی در زمینه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور معنوی، دارای چالش‌هایی در حوزه مذهبی و دینی در جامعه جوانان و فرهنگ ملی طبق جدول ذیل بوده است.

مفاهیم اصلی	نقش مفاهیم در آسیب‌ها
<ul style="list-style-type: none"> • امکان ایجاد شبهه در امور دینی و مذهبی • ترویج شبهات دینی، مذهبی و اخلاقی • ترویج ادیان مخدوش و تحریف‌شده • تشکیک و تخریب دین و مذهب تشییع • مذهب‌سازی افراطی و انحرافی • جایگزینی عرفان‌های دروغین به‌جای ادیان الهی • تخریب پایبندی به ارزش‌های دینی و مذهبی کشور • تخریب اعتقادات سنتی جامعه و جوانان به امور مذهبی • ایجاد چالش‌هایی علیه اصول و رفتارهای ملی 	<ul style="list-style-type: none"> • چالش‌های متأثر از فعالیت جنبش‌های عرفانی، معنوی و اعتقادی در فضای مجازی در حوزه مذهبی و دینی در جامعه جوانان حوزه ملی و بین‌المللی

نمودار ۳. چالش‌ها در حوزه دین و مذهب

چالش‌های اجتماعی و فرهنگی: فضای مجازی در زمینه فعالیت جنبش‌ها و پدیده‌های نوظهور معنوی، دارای چالش‌هایی در حوزه اجتماعی و فرهنگی در جامعه جوانان و فرهنگ ملی طبق جدول ذیل بوده است.

مفاهیم اصلی	نقش مفاهیم در آسیب‌ها
<ul style="list-style-type: none"> • روابط اجتماعی غیرشرعی، دینی و اسلامی • تغییر تدریجی جهان‌بینی و هویت ملی • فاصله‌گیری فرد از اجتماع واقعی • شکل‌گیری هویت مجازی و دگرخواهانه • اختلال در روابط و تعاملات نهاد خانواده • تغییر و دگرگونی ارزش‌ها در مسیر غرب‌گرایی • تغییر نگرش‌ها، رفتارها و سبک زندگی • نامتعادل‌سازی حواس و شرایط تصمیم‌گیری • دگرگون‌سازی ادراک و فهم پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی • چالش‌های کنترلی فرزندان توسط والدین • تشدید به مشارکت در فرایندهای چالشی • بی‌هویت‌سازی و بی‌انگیزه‌سازی نسل جوانان و... • ترویج آزادزیستی، ازدواج سفید و ترویج جدایی در خانواده‌ها • بی‌هویت‌سازی و بی‌انگیزه‌سازی نسل جوانان و... 	<ul style="list-style-type: none"> • چالش‌های متأثر از فعالیت جنبش‌های عرفانی، معنوی و اعتقادی در فضای مجازی در حوزه اجتماعی و فرهنگی در جامعه جوانان حوزه ملی و بین‌المللی

نمودار ۴. چالش‌های اجتماعی و فرهنگی

یافته‌ها، جمع‌بندی و نتایج

نتایج تحقیق را می‌توان در دو دسته فرصت‌ها و چالش‌های مذاهب نوظهور در کشور بیان کرد.

فرصت‌ها در تعاملات و ارتباطات: اطلاع‌رسانی سریع و به موقع (عدم وابستگی زمانی)، حذف زمان، عدم وابستگی مکانی (حذف مکان)، ارتباطات فراملی و جهان‌گرایی، به‌روز بودن (آنلاین) و در دسترس بودن ایجاد ارتباط امن و پنهان برای فعالان تنوع ارتباطات با علاقه‌مندی جوانان، امکان ایجاد تشکل‌ها و اجتماعات مجازی.

فرصت‌ها در مدیریت فرهنگی: تولید محتوا کاربر محور با گرایش جوانان، مدیریت و هدایت متمرکز گروه‌ها و انجمن‌ها و آگاهی‌سازی کافی با خرده‌فرهنگ‌ها و فرهنگ‌ها، تنوع خدمات فضای مجازی محتوایی با گرایش جوانان، تقویت ارتباط بین فرهنگی و ادیان‌های مختلف، ایجاد پایگاه معنوی و دینی مجازی، به اشتراک‌گذاری محتوا علاقه‌مندی‌ها و دیدگاه‌ها، امکان تغییر باورها، اعتقادات سنتی جامعه و جوانان، امکان ایجاد محتوا چالشی علیه اخلاق و رفتارهای ارزشی.

چالش‌ها در حوزه دین و مذهب ترویج ادیان: امکان ایجاد شبهه در امور دینی و مذهبی، ترویج شبهات دینی، مذهبی و اخلاقی، مخدوش و تحریف‌شده، تشکیک و تخریب دین و مذهب تشییع مذهب‌سازی افراطی و انحرافی جایگزینی عرفان‌های دروغین به‌جای ادیان الهی، تخریب پایبندی به ارزش‌های دینی و مذهبی کشور تخریب اعتقادات سنتی جامعه و جوانان به امور مذهبی، ایجاد چالش‌هایی علیه اصول و رفتارهای ملی.

چالش‌های اجتماعی و فرهنگی: تغییر تدریجی جهان‌بینی و هویت ملی، روابط اجتماعی غیرشرعی، دینی و اسلامی، فاصله‌گیری فرد از اجتماع واقعی، شکل‌گیری هویت مجازی و دگرخواهان، اختلال در روابط و تعاملات نهاد خانواده، تغییر و دگرگونی ارزش‌ها در مسیر غرب‌گرایی، تغییر نگرش‌ها، رفتارها و سبک زندگی، نامتعادل‌سازی حواس و شرایط تصمیم‌گیری، دگرگون‌سازی ادراک و فهم پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی، چالش‌های کنترلی فرزندان توسط والدین، تشدید به مشارکت در فرایندهای چالشی، بی‌هویت‌سازی و بی‌انگیزه‌سازی نسل جوانان و... ترویج آزادزیستی، ازدواج سفید و ترویج جدایی در خانواده‌ها، بی‌هویت‌سازی و بی‌انگیزه‌سازی نسل جوانان

...

- از میان مفاهیم و نظریه‌ها در بخش چارچوب مفهومی می‌توان نتایج را با نظریه جامعه‌شناسان تعریف‌گرا تبیین کرد که می‌گویند: تئوری‌های دسته دوم بر نحوه تعریف کنشگران از موقعیت اجتماعی و عملکرد آن‌ها از این تعاریف تأکید دارند و کنشگران را به‌عنوان نیروهای فعال و خلاق عرصه اجتماعی می‌دانند (ریتزر، ۱۳۷۷: ۳۲۲)

سیاست‌مداران و حاکمان جهانی در اهداف جهانی سازی به مفاهیمی رسیده‌اند که فضای مجازی و رسانه‌های اجتماعی یکی از ابزارهای قدرتمندی هستند که به راحتی می‌توانند تأثیرات بسیار گسترده‌ای در میان توده‌های مردم ایجاد کنند. آن‌ها خوب فهمیده‌اند که از این ظرفیت، باید حداکثر بهره‌برداری را در راستای منافع ملی و جهانی برای مدیریت جهانی خود داشته باشند. فضای مجازی موجب تسریع روند جهانی سازی شده است. در واقع فضای مجازی زیرساخت و مولد جهانی سازی شده است. در فلسفه جهانی شدن کثرت‌گرایی و بدعت در مذاهب الهی نه تنها امر نکوهیده‌ای تلقی نمی‌شود؛ بلکه فرصتی برای گسترش و معرفی آن‌ها را فراهم می‌آورد. تمامی موافقان ایده جهانی معتقدند که توانمندی‌های فضای مجازی می‌تواند از انقراض خرده فرهنگ‌ها و فرهنگ‌های مغلوب جلوگیری می‌کند. نکته اینجاست که خرده فرهنگ‌ها همیشه مفید یا خنثی نبوده‌اند و دارای جنبه‌های منفی نیز هستند. جنبش‌های نوپدید و آئین‌های غیرعقلانی و افراطی مرتبط با آن‌ها به‌عنوان خرده فرهنگ‌های موجود در جامعه اگرچه در گذشته به‌سختی می‌توانستند به شهر دیگری ورود پیدا کنند، اما امروزه گرایش‌های این قبیل خرده فرهنگ‌ها به راحتی مرزها را شکسته و خود را در عرصه جهانی معرفی می‌کنند. شیوع چنین عقایدی هم در سطوح فردی و هم در سطوح اجتماعی پیامدهای نامطلوبی دارد. بسیاری از کشورها در سرتاسر جهان کنفرانس‌های علمی و پژوهشی متعددی در رابطه با تأثیرات پدیده‌های فرهنگی در جامعه، شیوه‌های صحیح مصرف رسانه‌ای، جلوگیری از آثار مخرب فضای مجازی و رسانه‌های اجتماعی و... برگزار می‌کنند. این اقدامات نشان‌دهنده دغدغه جهانی در زمینه حفظ مدیریت انسجام فرهنگی است. در ایران هم انسجام فرهنگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، به همین دلیل هرگونه فعالیت فرهنگی مغایر با ایدئولوژی اسلام ناب محمدی، اعم از فعالیت جنبش‌های معنوی و عرفان‌های نوظهور می‌تواند تهدیدی برای مدیریت عمومی جامعه داخلی یا چشم‌اندازهای ایدئولوژیک ملی و جهانی به شمار رود. پراکندگی و آشفتگی فرهنگی در کشور منجر به چند قطبی شدن جامعه شده و در

صورت ادامه‌چنین روندی با شکاف هنجاری و نهایتاً چالش‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مواجه خواهیم شد. برای جلوگیری از چنین روندی نگرش واقع‌بینانه به نیازهای فرهنگی، توجه به گوناگونی فرهنگی اقشار جامعه، مسئولیت‌پذیری نظام حاکم در برابر پدیده‌های ناهنجار فرهنگی و نظارت صحیح و کارآمد بر محصولات فرهنگی باید در اولویت قرار گیرد. بنا به تحولات صورت گرفته در عصر حاضر و اهمیت پیدا کردن فرهنگ، عده‌ای معتقدند که دامنه‌مرزهای هر کشوری تا ذهن تک‌تک مردم آن سرزمین کشیده شده است و بدیهی است غفلت از پرورش ذهن مردم جامعه خصوصاً جوانان به‌عنوان سرمایه آینده جامعه به منزله غفلت از مرزهای ایدئولوژیک و فرهنگی و متعاقباً به مخاطره انداختن مدیریت فرهنگ ملی و جوانان است.

پیشنهاد‌های پیشگیرانه در مدیریت تهدیدات و استفاده از فرصت‌های فضای مجازی:

الف) در زمینه فرهنگ جوانان

۱. کانون خانواده و تأثیرگذاری والدین در حفظ رسالت فرهنگ سنتی در تعامل استفاده افراد خانواده از فضای مجازی تقویت شده و برنامه‌ها و نشست‌های تخصصی و آموزشی در جهت آشنایی با امکانات، ویژگی‌ها و آسیب‌های فضای مجازی در رسانه ملی برنامه‌ریزی و برگزاری شود. غنی‌سازی و سالم‌سازی فرهنگ، جامعه و خانواده با انجام فعالیت گسترده محتوایی، برنامه‌سازی تفریحات سالم و امکانات کافی برای نوجوانان، جوانان و خانواده، سرمایه‌گذاری شود. در زمینه فرهنگ ما با دو مقوله فرهنگ مادی و فرهنگ معنوی مواجه هستیم. فرهنگ مادی به دسترسی و برخورداری از ابزارها و امکانات اشاره دارد، برای مثال دسترسی و توان تهیه رایانه، داشتن مدرسه،... و فرهنگ معنوی به آداب، اندیشه، آگاهی از نحوه و میزان مصرف و سواد اشاره دارد، در سیاست‌گذاری‌ها باید به این اصل مهم توجه شود که فرهنگ مادی و معنوی به‌طور یکسان رشد کنند.

۲. رسانه ملی با توجه به ظرفیت‌های خود با رویکردی آینده‌نگر و آینده‌ساز و الگویی کاربردی از مدیریت فرهنگی رسانه‌ای به‌صورتی مطلوب، عرصه فرهنگ و جامعه و خانواده را مدیریت نموده و بر مبنای رسالت رسانه ملی به عرصه‌ای برای تعامل فکری و گفت‌وگوهای مبتنی بر تفاهم و هم‌اندیشی، بین اصحاب فکر و قلم

- بدل شود و گفت‌وگویی سازنده و مبتنی بر اصیل‌ترین مطالعات رسانه‌ای مبتنی بر دغدغه‌های فرهنگی نظام اسلامی و خانواده‌های ایرانی ایجاد کند.
۳. در عصر اطلاعات، نفوذ فضای مجازی و رسوخ آموزه‌ها و هنجارهای غیرخودی در درون کانون خانواده‌ها موضوعی انکارناپذیر هست؛ ولی باید توان شناخت و تحلیل و مدیریت راهبردی آن را در رسانه‌های خودی ایجاد نمود. خلاقیت و ارائه نوآوری و الگوسازی برای مدل‌های جوانان در سریال‌ها و برنامه‌های صداوسیما با استفاده از کارشناسان، اساتید و متخصصان جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و طراحان، متناسب با شرایط فرهنگی و اجتماعی جامعه برنامه‌ریزی و اقدامات اجرایی لازم انجام گیرد. ارزش‌های ملی، معنوی و بومی به نوجوانان، جوانان و خانواده از طریق رسانه‌ها و ارتقای سطح بینش سیاسی، مذهبی و اعتقادی خانواده‌ها با استفاده از برنامه‌های رادیو و تلویزیون ارائه شود.
۴. شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط بخش خصوصی و غیرانتفاعی و استفاده از شخصیت‌های محبوب قشر جوان، نظیر قهرمانان ورزشی، هنری، فرهنگی و حتی سیاسی جامعه، جهت مقابله با نفوذ و تأثیرات مخرب فضای مجازی بیگانه برنامه‌ریزی، طراحی، تولید و راه‌اندازی شود. در سطح کلان‌تر، حذف انحصار رسانه‌ای توسط مسئولین نظام و به صحنه کشیدن بخش خصوصی با این ذخیره عظیم مادی و فکری، در برنامه‌های راهبردی کشور باشد.
۵. پوشش‌های بومی قومیت‌های مختلف کشور که هر یک دارای فرهنگ و سنت‌های مخصوص به خود هستند، در رسانه‌های ملی و فرهنگ‌سازی راهبردی آن ارائه شود. جشنواره‌ها و جشن‌های رسمی با مشارکت جوانان و ارائه مدها و پوشش‌های ملی و بومی جدید در سراسر کشور توسط خود جوانان و ایجاد احساس و غرور ملی راه‌اندازی شود. برنامه‌هایی در قالب‌های مسابقه‌ای یا استفاده از طراحان صاحب نام در عرصه طراحی لباس مناسب با فرهنگ ایرانی - اسلامی ساخته شود.

ب) در زمینه هویت ملی

۱. در رابطه با برنامه‌های هویتی کودکان، نوجوانان و جوانان، با توجه به آگاهی از وضعیت جدید و رشد و پویایی ابعاد مختلف هویتی آن‌ها، برنامه‌ریزی راهبردی انجام گیرد. مکانیسم‌های هویت‌ساز نهادهای اجتماعی به انتقال صحیح میراث فرهنگی، تاریخی و اجتماعی به جامعه و به‌ویژه نسل جوان؛ این امر با

برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح علمی و پژوهشی ایجاد شود. آموزش‌های لازم به نوجوانان از طریق رسانه‌ها، خانواده و نهادهای آموزشی، نقش سازنده‌ای در افزایش مهارت جوانان و کاهش آسیب‌های ناشی از این فناوری‌های برنامه‌ریزی و ارائه شود.

۲. افزایش سواد رسانه‌ای ملی نوجوانان، جوانان و خانواده‌ها در برخورد با محتوا و مطالب هویت‌سازی فضای مجازی، برنامه‌ریزی و ارائه شود. شکل‌دهی گفتمان «سیاست وحدت در تکرار فرهنگی» با همکاری رسانه ملی که بتواند به کمک زبان مشترک ملی نقطه اتکای وحدت نمادی یا به عبارتی چارچوب فراگفتمانی^۱ جامعه را تشکیل دهد، به طوری که این چارچوب فراگفتمانی بتواند دربرگیرنده انواع خرده‌فرهنگ‌های قومی، زبانی و حرفه‌ای و گفتمان‌های شناختی، ارزشی، هنجاری و رویه‌ای متنوع باشد.

ج) در زمینه جنبش‌های معنوی و عرفانی نوظهور

۱. عرفان‌های شیعی اصیل را باید بررسی کنیم راه اصیل عرفان شیعی را که محصول دین اسلام و جامعه شیعه هست را چگونه به جامعه عرضه نماییم و آنچه رخ داده این است که عده‌ای، از نیازهای عرفانی افراد بهره‌برداری منفی نموده و آن را با محصولات دیگری (جنبش‌های نوظهور) رفع می‌کنند، در برابر رخدادهایی از این دست ابتدا باید نیازهای فطری اولیه را مدیریت کرد تا در جای دیگری و توسط دیگران به واسطه روش‌های مسموم مورد سوءاستفاده قرار نگیرد.

۲. بازبینی به آموزش علوم انسانی با هدف عملیاتی کردن مباحث مربوطه در جامعه باید برنامه‌ریزی شود. این مورد به دو دلیل حائز اهمیت است: الف) شناخت و درک صحیح از ویژگی‌ها، روحیات و مشکلات اجتماعی و ارائه راه‌حل برای حل آن‌ها بر عهده نخبگان و متخصصان علوم انسانی هر جامعه است، بدیهی است در صورت تربیت صحیح این نخبگان کشور در حل مشکلاتی از این دست توفیق بیشتری خواهد یافت. ب) ما در عصر انقلاب ارتباطات و اطلاعات به سر می‌بریم. محتوا، مخاطب، تولیدکننده و ایدئولوژی از ارکان اصلی ارتباطات شمرده می‌شوند و مطالعه فرایندهای میان این ارکان از وظایف متخصصان علوم انسانی و اجتماعی است. تولید محتوای صحیح ارتباطاتی، به کارگیری شیوه‌های

۱. اقناعی در جهت تقویت هویت و بالا بردن قدرت تشخیص توده مردم بر عهده فعالان اجتماعی آشنا با علوم انسانی و اجتماعی است (مقام معظم رهبری).^۱
۳. برجسته‌سازی جذابیت‌های معنوی اسلامی درصدد فعالیت‌های رسانه‌ها و مراکز علمی و فرهنگی قرار گیرد، متأسفانه عدم نشان دادن چهره صحیح دین به توده مردم، کم‌کاری در امر تبیین آموزه‌های اخلاقی دین، بی‌توجهی به نیازهای معنوی و فطری افراد و عدم پاسخ‌گویی یا ارائه پاسخی ناکارآمد رهبران مذهبی به شبهات و مشکلاتی که در اثر مدرنیزاسیون در زندگی افراد به وجود آمده است بستر ساز گرایش به سمت عرفان‌های نوین شده است.
۴. در بررسی متون مرتبطی که در زمینه عرفان‌های نوظهور نگاشته شده است، می‌توان دریافت، در برخی از نقاط کشور مانند مناطق غربی گرایش به سمت عرفان‌های کاذب بیش از دیگر مناطق است، مطالعه دموگرافیک این مناطق جهت کشف سازوکار این قبیل عرفان‌ها، عوامل بستر ساز گرویدن به سوی معنویت‌های نوظهور می‌تواند در یافتن راه‌هایی جهت مواجهه صحیح و اقدام مناسب در برخورد با چنین پدیده‌های نقش به‌سزایی داشته باشد. هدف اولیه فرقه‌ها و عرفان‌های نوظهور نفوذ در فرهنگ و سپس ساختار اجتماعی یک جامعه است. فضای مجازی می‌تواند زمینه گسترش ایده‌ها و باورهای عرفان‌های نوظهور را فراهم کند،
۵. کاهش عوامل آسیب‌زا در جامعه: از جمله بی‌انگیزگی، مشکلات، بیکاری، میل به آرامش و رسیدن به خوش‌بختی از عمده دلایلی است که موجب جذب شدن افراد به سمت عرفان‌های نوظهور می‌شود. اقداماتی که به‌طور کلی موجب کاهش مشکلات اجتماعی و افزایش رضایت عمومی در جامعه می‌شوند، می‌توانند تا حد زیادی گرایش به سمت عرفان‌های نوظهور و ساختگی را کاهش دهند.
۶. رسانه‌ها درباره فرایندهای پیچیده روان‌شناسی، روش‌های کنترل ذهن، قدرت تلقین و هیپنوتیزم اطلاعات بیشتری را در اختیار عموم قرار می‌دهند. رهبران عرفان‌های نوظهور از این قبیل فن‌ها جهت تظاهر به داشتن قدرت ماورائی و اقناع و جذب پیروان استفاده می‌کنند. اطلاع‌رسانی از طریق تولید و انتشار آثار مربوطه مانند کلیپ‌های ویدئویی کوتاه، مستندهای کوتاه و... می‌تواند یکی

از کارآمدترین ابزارهای جذب را از مدیریت گردانندگان معنویت‌های نوظهور خارج کند. نقش آگاهی‌دهندگی رسانه‌ها در این زمینه تأکید می‌شود.

۷. باید ارتباط روحانیون، مشاوران، روان‌شناسان و مددکاران اجتماعی با مردم حسب شرایط و موضوعات جامعه افزایش یابد، نقش روان‌شناسان، روحانیون، مددکاران اجتماعی و مشاوران، مدیریت هنجارهای اجتماعی در جامعه است. این گروه‌ها موظف‌اند تا به افرادی که در حوزه عمومی و خصوصی زندگی خود دچار بحران و گرفتاری شده‌اند کمک کرده و آن‌ها را به روال عادی زندگی بازگردانند. معمولاً اهداف اولیه آن‌ها نفوذ در فرهنگ و سپس ساختار اجتماعی یک جامعه است و متعاقباً تهدیدات اولیه آن‌ها نیز می‌تواند در زمینه امنیت فرهنگی و اجتماعی باشد. ایده‌ها و باورهای عرفان‌های نوظهور با سرعت بیشتری از طریق فضای مجازی گسترش پیدا کنند.

۸. متأسفانه عدم نشان دادن چهره صحیح دین به توده مردم، کم‌کاری در امر تبیین آموزه‌های اخلاقی دین، بی‌توجهی به نیازهای معنوی و فطری افراد و عدم پاسخ‌گویی یا ارائه پاسخی ناکارآمد ساختارهای مذهبی، مراجع و علمای دینی به شبهات و مشکلاتی که در اثر مدرنیزاسیون در زندگی افراد به وجود آمده است. بستر ساز گرایش جوانان به سمت جنبش‌های معنوی و عرفانی نوظهور شده است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

Orcid

Mohammad Hassan Mehri <https://orcid.org/0000-0003-1719-975X>

منابع و مآخذ

- احمدی، روح‌اله، ایزدی، جهانبخش (۱۳۹۷). مؤلفه‌های مؤثر عرفان‌های نوظهور بر هویت جامعه. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۸(۳۲)، ۳۰۵-۳۲۶.
- احمدی، بابک (۱۳۹۰). حقیقت و زیبایی. تهران: انتشارات مرکز.
- پسنده، مریم (۱۳۸۴). بررسی راهکارهای مقابله با گرایش به عرفان‌های نوظهور و گسترش آن‌ها در ایران. فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی، امنیتی دانشگاه امام حسین (ع)، ۳(۱۴)، ۸۵-۱۰۶.
- Doi: 20.1001.1.26455129.1394.4.14.5.9
- حمیدیه، بهزاد (۱۳۹۲). جنبش‌های نوپدید معنوی: دین یا عرفان. مجله ادیان و عرفان، ۴۱(۱)، ۲۹-۵۰.
- Doi: 10.22059/JRM.2013.50175
- حیدری، حسین، شاوردی، تهمینه (۱۳۹۲). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر همگرایی و واگرایی قومی. مجموعه مقالات همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۷۹-۹۵.
- خالصی، پروین، بابایی، محمدباقر، مظاهری، محمدمهدی (۱۳۹۸). چالش‌ها، فرصت‌ها و اثرات سیاسی فضای مجازی در نظام جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه علمی پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۹(۴)، ۱۶۵-۱۸۸.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۷). نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۶۴). جامعه روستایی و نیازهای آن (جامعه‌شناسی). تهران: شرکت سهامی انتشار.
- رضانیا، حمید و غلامرضا کاشی، عبدالله (۱۳۹۶). ادیان در دنیای مدرن. انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب.
- زمانی، علی‌اکبر، شفیع، جمال (۱۳۸۶). درآمدی بر رابطه امنیت و فرهنگ در عرصه جهانی شدن. فصلنامه علمی نگرش راهبردی، ۸۳(۸۴)، ۱۰۹-۱۳۰.
- سختی، محمدعلی، کارگر، رضا، رجیبون، مهدی (۱۳۹۹). تأثیر فضای مجازی بر امنیت اجتماعی. فصلنامه مطالعات حفاظت و امنیت نظامی، ۱۵(۵۷)، ۹۳-۱۲۹.
- هلد، دیوید (۱۳۸۲). جهانی شدن و مخالفان آن. تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۴). دو جهانی شدن‌ها و آینده هویت‌های هم‌زمان. هویت ملی و جهانی شدن به کوشش عباس‌زاده. تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
- عاملی، سعید رضا (۱۳۸۸). زمان مجازی تحول در نهادهای مجازی. تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۹۰). رویکرد دو فضایی به آسیب‌ها، جرائم، قوانین و سیاست‌های فضای مجازی. تهران: امیرکبیر.
- قوام، سیدعبدالعلی (۱۳۸۸). دولت‌سازی، ملت‌سازی و نظریه روابط بین‌الملل. با همکاری افشین زرگر. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.

- قاضی‌زاده، علیرضا (۱۳۸۹). آسیب‌ها و چالش‌های ناشی از رشد فرقه‌های نوظهور در ایران. پژوهشنامه، (۵۵)، ۱۴۹-۱۹۰
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی. ترجمه محسن چاوشیان. تهران: انتشارات نی.
- گیبیز، جان آر و بو، ریمر (۱۳۸۱). سیاست پست‌مدرنیته درآمدی بر فرهنگ و سیاست معاصر. ترجمه منصور انصاری. تهران: انتشارات گام نو.
- لطیفی، زهره و استکی آزاد، نسیم (۱۳۹۴). نسبت بین آگاهی و گرایش به عرفان اسلامی در فرایند هویت‌یافتگی. فصلنامه مطالعات ملی، ۱۵ (۴)، ۷۳-۹۴.
- مالک، محمدرضا (۱۳۸۲). جهانی شدن اقتصاد، از رویا تا واقعیت. تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- ویلسون، برایان، کرسول، جمی (۱۳۷۸). جنبش‌های نوین دینی (محدودیت‌ها و امکانات). ترجمه محمد قلی‌پور. مشهد: انتشارات مرنیدی.
- مظاهری، سیف (۱۳۹۰). ویژگی‌ها و علل جنبش‌های نوپدید معنوی. مطالعات معنوی، (۲)، ۱۷۳-۲۰۴.
- مهری، محمدحسن (۱۴۰۳). تحلیلی بر جنبش‌های عرفانی، معنوی نوظهور در فضای مجازی و چالش‌های امنیتی و مدیریت راهبردی آن، نهمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات بین‌رشته‌ای در مدیریت و مهندسی.
- ویسی، هادی (۱۳۸۸). جهانی شدن و اشاعه مرزها در فضای مجازی. رشد آموزش جغرافیا، (۸۹)، ۲۵-۳۱.
- Ahmad, R., & Izadi, J. (2018). Influential components of emerging mysticisms on society's identity. *Interdisciplinary Studies in Humanities Journal*, 8(32), 305-326. SID. <https://sid.ir/paper/524340/fa> [in Persian]
- Ahmadi, B. (2011). Truth and Beauty. Tehran: Markaz Publishing. [in Persian]
- Ahmadi, B. (2011). Truth and beauty. Tehran: Markaz Publishing. [in Persian]
- Ameli, S. R. (2005). Two globalizations and the future of simultaneous identities. *National identity and globalization* (edited by Abbaszadeh). Tehran: Institute for Research and Development of Humanities. [in Persian]
- Ameli, S. R. (2009). Virtual time, transformation in virtual institutions. Tehran: Ba'ath Publications. [in Persian]
- Ameli, S. R. (2011). A two-space approach to harms, crimes, laws, and policies of cyberspace. Tehran: Amir Kabir. [in Persian]
- Gavam, S. A. (2009). State-building, nation-building, and international relations theory (in collaboration with A. Zarger). Tehran: Azad University, Science and Research Branch. [in Persian]
- Ghazizadeh, A. (2010). The harms and challenges arising from the growth of new religious movements in Iran. *Pazhoheshnameh*, Vol. 55, 149-190. [in Persian]
- Giddens, A. (2009). *Sociology* (M. Chavoshian, Trans). Tehran: Ni Publication. [in Persian]
- Giddens, J., & Boe, R. (2002). *Postmodern politics: An introduction to contemporary culture and politics*

(M. Ansari, Trans). Tehran: Gaman-e No Publication. **[in Persian]**

Hamidieh, B. (2013). New spiritual movements: Religion or mysticism. *Religions and Mysticism*, 46(1), 29-50. doi: 10.22059/jrm.2013.50175 **[in Persian]**

Held, D. (2003). *Globalization and its critics*. Tehran: Elm-e Farhangi. **[in Persian]**

Heydari, H., & Shavardi, T. (2014). The impact of social media on ethnic convergence and divergence. In *Proceedings of the Specialized Conference on the Dimensions of Social Networks* (pp. 79-95). Tehran: Jihad University Press. **[in Persian]**

Khalesi P, Babaei M B, mazaheri M. Challenges, opportunities and political effects of cyberspace in the system of the Islamic Republic of Iran. *Quarterly Journal of Political Research in Islamic World*, ; 9 (4) :165-188 **[in Persian]**

Latifi, Z., & EstekiAzad, N. (2014). The Relationship between Awareness and the Tendency toward Islamic Mysticism on Finding Identity. *National Studies Journal*, 15(60), 73-94 **[in Persian]**

Malek, M. R. (2003). *Economic globalization: From dream to reality*. Tehran: Institute of Culture, Knowledge, and Contemporary Thought. **[in Persian]**

Mehri, M.H. (2024). An analysis of mystical movements and emerging Sufi orders in virtual spaces: Security challenges and strategic management. *Proceedings of the 9th International Interdisciplinary Conference on Management and Engineering* **[in Persian]**

Nye, J.S. (2004). *Soft power: the means to success in world politics*. *New York: Public Affairs*

Pasandeh, M. (2005). A review of approaches to counter the inclination towards emerging mysticisms and their spread in Iran. *Imam Hossein University Protection & Security Studies Quarterly*, 3(14) **[in Persian]**

Rafiepour, F. (1985). *Rural society and its needs (Sociology)*. Tehran: Sahami Enteshar Company. **[in Persian]**

Rezania, H., & Kashi, A. G. (2017). *Religions in the modern world*. Tehran: University of Religions and Denominations Press. **[in Persian]**

Ritzer, G. (1998). *Sociological theories in the contemporary era* (M. Salasi, Trans). Tehran: Elm Publication. **[in Persian]**

Sakhaei, M., Kargar, R., & Rajabiun, M. (2021). Conceptual Model of the Impact of Virtual Space on Social Security. *Police Protectoral and Security Studies quarterly*, 15(57), 93-129 **[in Persian]**

Wilson, B., & Creswell, J. (1999). *New religious movements: Constraints and opportunities* (M. Gholipour, Trans.). Mashhad: Marandi Publication. **[in Persian]**

Whittaker, J. (2004). *The Cyber Space Handbook*. London and New York: Rutledge.

Zamanian, A., & Shafiei, J. (2007). An introduction to the relationship between security and culture in the context of globalization. *[Journal Title]* (83 & 84), 109-130. **[in Persian]**

